

PISANII SÂNGEORZENE

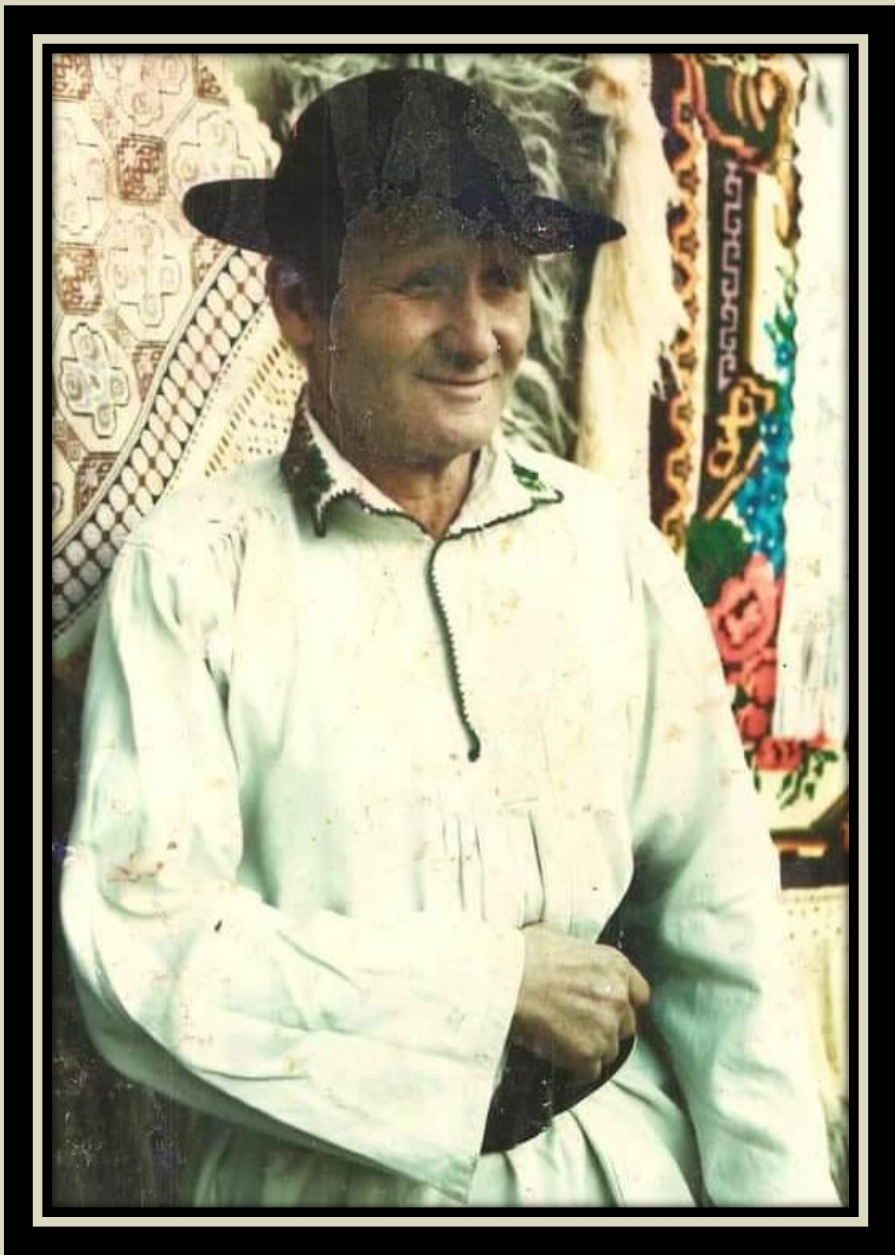

IONICĂ MOLDOVAN

Ceteraşul-artist al Țării Năsăudului chemat la Cer
să cânte la hora cerească a îngerilor

- Spiritualitate, istorie și tradiție locală -

ANUL XII, NR. 5(129), MAI 2023

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL XII, NR. 5(129), MAI 2023

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române

Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu,
Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj
aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<http://pisaniisangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA 1: In Memoriam IOAN MOLDOVAN

COPERTA 2: In Memoriam IOAN MOLDOVAN

COPERTA 3: In Memoriam IOAN MOLDOVAN

COPERTA 4: In Memoriam IOAN MOLDOVAN

Celelalte fotografii provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi.

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
-----------------------------	---

IN MEMORIAM – IOAN MOLDOVAN

FLAVIA DANCIU, <i>Ceteraşul Ionică Moldovan – tezaur uman viu al judeţului Bistriţa-Năsăud – a trecut la cele veşnice</i>	6
VASILE BRAIC, <i>Ultimul ceteraş al Năsăudului</i>	7

BISERICĂ, ŞCOALĂ, SOCIETATE

*** <i>De la băile din Sângeorgiu, 12 august 1881</i>	9
*** <i>Informaţii privitoare la înfiinţarea Societăţii pe acţiuni „Hebe”</i>	10
*** <i>Conscrierea poporului în comuna Sângeorgiu-Năsăud la anul 1880</i>	11
*** <i>Sângeorz-Băi (Bistriţa)</i>	12
Dr. DORIN DOLOGA, <i>Eroii necunoscuţi din Sângeorz-Băi</i>	14
Preot LĂUDATU VASILESCU, <i>Cum am cunoscut pe părintele Grigore Pletosu</i>	18
*** <i>Desfiinţarea Directoratului General al Instrucţiei din Ardeal sub preşedinţia lui Solomon Haliţă</i>	21

RESTITUIRI

MAXIM POP, <i>Maria Antoinette – schiţă biografică</i>	23
DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Însemnătatea ştiinţelor naturale şi reformele ce le reclamă studiul lor în şcolile noastre</i>	29

DIN GRANITĂ

OCTAVIAN SCRIDON, <i>Ţie, Năsăud, pământul muştrărilor</i>	34
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial</i>	35

COMUNISM

ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Dr. Laurenţiu Oanea în dosarele Securităţii</i>	59
---	----

IN MEMORIAM

– Ioan Moldovan

Ceterașul Ionică Moldovan – tezaur uman viu al județului Bistrița-Năsăud – a trecut la cele veșnice

Flavia DANCIU

Ceterașul Ionică Moldovan, *Tezaur Uman Viu* al României, cel care a înființat Taraful „Păunița”, a trecut pragul veșniciei. Acesta fusese un recunoscut păstrător și transmițător al elementelor de patrimoniu cultural tradițional. Folclorul bistrițean este de astăzi mai sărac. Ceterașul Ionică Moldovan, cel care a înființat Taraful Păunița, a trecut la cele veșnice.

„Județul Bistrița-Năsăud, străvechi ținut de spiritualitate românească, este mult mai sărac fără IONICĂ MOLDOVAN, ceterașul nepereche al nostru. Taraful pe care l-a format și l-a condus, taraful „Păunița” din Sângeorz Băi și-a câștigat un binemeritat prestigiu de-a lungul anilor. Și a fost nelipsit de la marile evenimente culturale de profil din județul nostru și din România.

În urmă cu mulți ani, mă suna maestrul Ștefan Cigu să mă roage, din partea Doamnei Florentina Satmari de la TVR, să recomand un taraf valoros care să participe la Festivalul - Concurs de la Mamaia. În acel an, festivalul era dedicat Tarafurilor tradiționale. L-am recomandat pe Ionică Moldovan care, împreună cu colegii lui, au participat și au impresionat publicul și juriul, câștigând Marele Premiu. A fost, în mod cert „momentul astral” al Tarafului „Păunița” și al ceterașului IONICĂ MOLDOVAN. Au urmat apoi colaborări frumoase. Împreună cu ei am urcat pe scena celui mai important festival folcloric din București, „Muzici și Tradiții în Cișmigiu”, într-un recital minunat, invitați fiind de doamnele Elise Stan și Iuliana Tudor de la TVR. În urmă cu 3 ani, împreună cu colega mea Emilia Bumb Ometiță, de la Centrul Județean pentru Cultură Bistrița Năsăud, am reușit să-l impunem în fața comisiei de specialitate a Ministerului Culturii și să obținem titlul de TEZAU UMAN VIU pe care, anul trecut, în ziua de 4 Mai, în cadrul Festivalului „Valeria Peter Predescu”, i l-am înmânat oficial.

I-am fost alături cu un „laudațio” necesar, atunci când a primit titlul de CETĂȚEAN DE ONOARE al orașului în care trăia, Sângeorz Băi. Au fost multe, foarte multe evenimentele la care i-am fost alături! Și mă bucur că de-a lungul timpului IONICĂ MOLDOVAN a primit recunoștința bine meritată. Mă suna des la telefon să-mi spună bunele, relele și încercările acestei vieți.

Acum s-a dus în „lumea cea fără de dor”, pe drumul veșniciei, pentru a întregi corul „Tezaurului Folcloric” Românesc, ce cântă veșnicia și trăinicia valorilor spirituale, izvorâte din sufletul Neamului Românesc!

Drum lin „Nea Ioane!

Bunul Dumnezeu să-ți așeze sufletul în Lumina Veșniciei!”, a transmis Directorul Centrului Județean de Cultură Bistrița Năsăud, Alexandru Pugna¹.

¹ <https://www.bistriteanul.ro/ceterasul-ionica-moldovan-tezaur-uman-viu-al-judetului-bistrita-nasaud-a-trecut-la-cele-vesnice/> - 13.05.2023.

Ultimul ceteraş al Năsăudului

Vasile BRAIC

Vioara lui Ionică Moldovan mai răsună încă prin Sângeorz-Băi. Se aude până departe, spre culmile Rodnei. Acum cântă mai rar și i se umezesc ochii când ia în mână arcușul. Este ultimul ceteraş adevărat al Năsăudului.

Pe vremuri, orice nuntă sau petrecere era de neînchipuit fără cetera lui Ionică Moldovan. Își aduce aminte de vremurile când a început să cânte la o vioară improvizată de tatăl său vitreg dintr-o scândură de brad. „Eram copil mic încă, aveam vreo cinci ani... Am avut un tată vitreg care era muzicant, cânta la braci. Pe vremea aceea cânta cu cei mai vestiți instrumentiști ai Năsăudului. Îi spunea lumea Ion al Gheorghiesei. Cânta într-un taraf, așa cum era rânduiala la noi, format din trei instrumente: un primaș, adică vioara întâi, un contralău – vioara de acompaniament și o gordună. Toate numai instrumente cu coarde, așa era atunci, nu exista niciun instrument de suflat sau acordeon... Cu acest taraf se mergea la nunți și la toate petrecerile satului. L-am rugat pe tata să-mi facă și mie o vioară, îmi plăcea tare mult cum cânta el, stăteam lipit de pereții caselor unde se făceau nunți sau petreceri și ascultam. Pe vioara aceea din scândură, cu trei coarde, am învățat. Apoi, când am mers la școală, mi-a cumpărat și o vioară adevărată. Prin clasa a șaptea mergeam la cămin și cântam, apoi, când am mai crescut un pic, au început să mă cheme pe la nunți“.

Nea Ionică apucă cu o mână credincioasă să vioară care stătea agățată într-un cui, lângă ușă, și începe să-și plimbe degetele pe coarde. Apoi închide ochii și începe să cânte un joc legănat de pe Valea Someșului. Și își continuă povestea: „Mi-am făcut un taraf al meu, toți eram de aceeași vârstă, mă chemau des pe la nunți, le plăcea cum cântam“. După ce a început să priceapă tainele și subtilitățile arcușului, Ionică s-a alăturat tarafului „Păunița” al Casei de Cultură din Sângeorz-Băi, un taraf vestit, cu care a colindat lumea. „Am fost în Franța, în 1971, cu taraful, apoi am fost în Letonia, Lituania, Grecia, Bulgaria, Polonia și în alte țări pe care nici nu știu să le mai înșir. Din Polonia mi-am cumpărat vioara la care cânt și acum. Am făcut foamea ca să o pot cumpăra, nici pâine nu mi-am luat, dar am cumpărat-o și apoi ea mi-a asigurat pâinea cea de toate zilele...”.

Declarat, în 2021, *Tezaur Uman Viu*, nea Ionică Moldovan ne spune să băgăm de seamă ce este un taraf năsăudean adevărat, așa cum erau cele de odinioară, musai trebuie să aibă doar trei instrumentiști – primașul, contralăul și gorduna. În vremurile mai noi, unde nu exista gordună, venea câte-un acordeonist... Așa se mergea la toate nunțile și balurile din zona Năsăudului, așa i-a mers vestea și ceterașului Ionică Moldovan...

Jurnalistul bistrițean Menuț Maximilian își aduce aminte că nea Ionică Moldovan a cântat și la nunta părinților săi. „Nu întâmplător este tezaur uman viu, nu a fost nuntă și petrecere în zona Năsăudului fără cetera lui Ionică. Ca o informație de ultimă oră, am discutat cu autoritățile locale și, în curând, va fi declarat cetățean de onoare al orașului. Merită cu prisosință acest titlu¹. Prin dulceața din cetera sa a câștigat o mulțime de trofee la festivalurile internaționale de folclor și la concursurile tarafurilor tradiționale din țară“.

Ionică Moldovan nu a pus încă vioara în cui. Pentru că are urmași pe care să-i învețe cum trebuie să stăpânească coardele ceterei și să le mângâie cu meșteșug cu arcușul... Petrică Adam vrea să ducă mai departe o moștenire de trei generații... „Să cânt cu nea Ionică este o mare onoare, provin și eu dintr-o familie de muzicanți. Bunicul m-a învățat primele acorduri, era pe-atunci, săracul, paralizat și așa m-a învățat... Mă cuprind emoțiile când mi-aduc aminte... Nea Ionică mi-a destăinuit tainele vioarei,

¹ Între timp i s-a decernat acest titlu de către autoritățile locale (s. n.).

Vasile BRAIC

îl acompaniez și acum la braci, când am ocazia. Încerc să învăț tot ce se poate de la el, să-i duc cântec cântecul mai departe!”.

Tinerii care iubesc muzica populară ar putea lua exemplul lui Petrică, spune ultimul mare ceteraș al Năsăudului. „El s-a apucat de vioară pentru că vioara l-a atras, i-a plăcut dulceața strunelor, ca și mie. De aceea le-aș spune tinerilor să facă ce le place, în orice domeniu. Doar așa ies lucrurile bine făcute“. Și, după ce a mai cântat împreună cu Petrică, ucenicul său, o doină pe care a auzit-o de la bătrânii lăutari din Năsăud, ne zice: „Eu am fost un răsfățat al lumii ăsteia, pentru mine vioara a fost și a rămas un dar de la Dumnezeu!“.

Își ia vioara și ne conduce până la poartă. Nu ne lasă să plecăm până nu mai ascultăm încă puțin glasul duios al ceterei sale. De cum a început să cânte, vecinii s-au ițit pe la garduri. Încet-încet vioara acoperă și huruitul șoselei și zornăitul unei drujbe din apropiere. „Glasul ei se aude mai tare“, observă și nea Ionică, pentru că sunetul ăsta al vioarei, cum v-am mai zis, parcă vine din ceruri...¹“.

¹ lumeasatului.ro/articole-revista/traditii/8370-ultimul-ceteras-al-nasaudului.html – 13.05.2023.

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

De la băile din Sângeorgiu, 12 august 1881

Băile minerale de la Sângeorgiu, situate sub poalele munților septentrionali într-un loc romantic, ne dau speranța în viitorul cel mai de aproape că se vor ridica la rangul băilor europene, dacă comitetul administrativ al societății acționarilor „Hebe” va fi la înălțimea misiunii sale. S-au făcut până acuma multe îmbunătățiri și investiții și, dacă deodată nu se pot face, să nu-și piardă nimenea răbdarea, nici speranța. În interesul băilor și al societății acționarilor însă am dori ca să nu fie așa luxurioși de a aduce cu spese enorme arbori de plantat de la Graz, care nu suferă clima de la Sângeorgiu; să nu strice căile de promenadă cu serpentine noi numai pentru că oaspeții să se învețe a sui pe dealuri, căci mult sunt și morboși; să nu sufere pe dl. inspector Hofrichter, ca să turbure odihna de noapte a oaspeților care au lipsă de ea, cum făcu și în noaptea de 11 august de la ora 10 până la ora 2; să se prevadă de un inspector cu care să se poată înțelege și aceia care nu știu limba germană, căci mai mulți români și maghiari se jeluiesc că ei și numai din această cauză vor fi siliți a părăsi aceste băi; în urmă ar fi de dorit ca „Biblia” încă să servească numai de petrecere, nu și de jefuirea oaspeților zi și noapte, prin jocuri de hazard și să nu participe chiar și dl. director dând exemple seducătoare, iar domnii preoți încă să se lepede de „biblia” satanei cu cele 32 de foi¹!

¹ *Observatoriulu*, Sibiu, Anul IV, 1881, nr. 66, p. 267 (corespondența este semnată cu pseudonimul *Un oaspe*)

Informații privitoare la înființarea Societății pe acțiuni „Hebe”

Năsăud, 13/25 martie 1880

Pe Valea Someșului, în fostul regiment și district românesc, se află mai multe fântâni minerale dintre care cele mai însemnate sunt cele de la Sângeorgiu românesc și cea de la Valea Vinului, ambele proprietate românească și anume, cea dintâi a comunei Sângeorgiu, iar cea de-a doua a fondului de stipendii. Fântâna din Sângeorgiu se bucură de un renume european, atât în privința analizei, cât și a cantității, afară de aceea se bucură de un transport extins. Cauza principală pentru ce aceste fântâni nu sunt încă recunoscute și frecventate după merit au fost lipsa de etablamente, de clădiri corespunzătoare, de parcuri și alei și altele. Și, deoarece la facerea acestora, se recere capital de care nu dispune nici comuna, nici fondul scolastic, s-a născut ideea înființării unei societăți pe acțiuni care s-a și realizat grație energiei și stăruințelor bărbaților ce s-au pus în frunte. M-aș abate, poate, prea departe dacă m-aș încerca a face istoricul înființării acestei societăți, de aceea mă mărginesc a vă comunica numai cum că societatea „Hebe” s-a inaugurat deja ca societate publică. În 21 l. c. s-a ținut prima adunare de constituire sub prezidiul ad-hoc al dl. avocat Dănilă Lica și secretar Florian Moțoc.

Societatea s-a constituit conform statutelor în modul următor:

- de președinte al consiliului s-a ales prof. Maxim Pop,
- de vice-președinte dr. Ioan Mălai,
- de membri ordinari: arhitecții Ion Goldschmidt și Carol Kramer, prof. dr. Constantin Moisil și perceptorul fondurilor Elia Burduhos,
- de membri suplinitori: medicul cercual Simion Stoica și învățătorul din Sângeorgiu Eremia Șorobetea,
- de casier directorul gimnazial dr. Paul Tanco,
- de secretar dr. Artemiu Publiu Alexi.

Director s-a ales fizicul dr. Ștefan Pop și de vice-director, directorul școlii triviale din Sângeorgiu Mihai Domide.

Precum ne-am informat din raportul comitetului provizoriu, societatea a și esarendat, atât scaldă (baia) din Sângeorgiu, cât și cea de la Valea Vinului pe 30 de ani, sub condiții nu nefavorabile. Sperăm și așteptăm ca societatea „Hebe”, fiind astfel constituită ca societate publică, să realizeze în timp cât se poate de scurt dorințele, nu numai ale românilor care au frecventat și cunosc această scaldă, dar chiar și ale tuturor străinilor, adică să procure toate comoditățile, toate întocmirile de lipsă, să o prevadă cu toate etablamentele, restaurațiuni, parcuri, etc. făcându-se toate acestea, nu numai că se va ridica scaldă la un renume european pe care îl și merită, dar prin aceasta se va ridica întreg ținutul. Considerând romanticitatea acestui ținut (cu deosebire Valea Vinului, care se află în munte, în păduri de pin și de brad), considerând că populația acestui ținut este curat românească, aceste scalde pot deveni în scurt timp un loc plăcut de petrecere pe timpul verii, nu numai pentru românii ardeleni, dar și pentru cei din Marmația, din Bucovina și din România, cu deosebire din părțile Moldovei. Din aceste vederi s-a considerat înființarea acestei societăți de o întreprindere eminent națională și umanitară și, prin urmare, am crezut a merita să fie cunoscută publicului românesc cel mare. Despre progresul acestei societăți nu voi lipsi de a relata din când în când¹.

¹ *Observatoriulu*, Sibiu, Anul III, 1880, nr. 26, p. 103.

Conscrierea poporului în comuna Sângeorgiu – Năsăud la anul 1880

Ca supracensuratori la conscrierea poporului în comuna Sângeorgiu – Năsăud din cercul Rodna, comitatul Bistrița-Năsăud, cu agenții de conscriere, stimații domni: Alexandru Șteopoe – notar comunal, Silviu Sohorca – preot (greco-catolic, s. n.), Eremie Șorobetea și Ștefan Utalea – învățători, ne-am consultat și decis, încât după finitul lucrului de conscriere domnii agenți de conscriere au compus și gătit un conspect sumar peste familii nominativ, constatator din mai multe coloane, în care s-au înscris starea familiilor după naționalități, pentru cele de naționalitate română în două rubrici: anume pentru români grăniceri și pentru români negrăniceri, ca să rămână o evidență adevărată și exactă în comună despre recensământul cu finea anului 1880.

Acel conspect sumar, pe care l-am censurat și aflat fără de nici un defect, înfățișează adevărata stare a poporului, precum urmează:

Nr. crt.	Populația recenzată (naționalitatea)	Bărbați	Femei
1	Români grăniceri	1.230	1.156
2	Români care nu sunt descendenți de grăniceri	65	28
3	Iudei (izraeliți)	25	23
4.	Armeni	2	1
5	Germani (sași) și maghiari mestecați prin căsătorie	4	4
6	Țigani, dintre care cea mai mare parte nu vorbesc limba țigănească, ci cea românească	57	69
Populația întregă în comună face în sumă		1.383	1.281
Suma totală		2.664	

Despre adevărata stare a populației, precum este aici clasificată, garantăm și întărim noi agenții care am lucrat și subscrisul supracensuratori.

Deodată observ cum că, dintre iudei numai unul este până acum proprietar în trei locuri de case, cumpărate bucățele de loc de la oameni slabi de înger, putând căpăta preț înzecit pentru bucățile de pământ vândute la acel evreu, din care cauză nu au vrut a vinde la prețuri bune la săteni români, descendenți de grăniceri.

Toți câți sunt jidani, cu acelea ce e și proprietar de 3 case, sunt acuma săraci, iar cu timpul se pot înavuși și pot deveni membri în reprezentanța comunei.

În opidul Năsăud merge repede sporirea iudeilor, acolo mai toate boltele¹, etc., sunt evreiești; mi se pare că mulți devin și proprietari, așa Hossia Brecher la centrul pieței din târg și-a ridicat vis-à-vis cu biserica românească, o casă mare și frumoasă pentru înfrumusețarea opidului. De s-ar scula din morți, Ioan Marian, să vadă la ce a ajuns Năsăudul.

Sângeorgiu 13 ianuarie 1881².

¹ Dughene, magazine, prăvălii.

² *Observatoriulu*, Sibiu, Anul IV, 1881, nr. 6, p. 24 (corespondența este semnată cu inițialele „M.H.” care mă conduc la ideea că ar fi însemnând Maxim Haliță, tatăl lui Solomon și Alexandru Haliță).

Sângeorz-Băi (Bistrița)

Am cercetat deunăzi minunata stațiune balneo-climatică „Hebe” din Sângeorz-Băi, județul nostru. Situată la poalele de pe versantul de Sud al munților Rodnei, pe romantica vale a Someșului Mare, lângă linia ferată Cluj – Dej – Beclean - Rodna, ea este înconjurată de dealuri și munți acoperiți cu păduri de fag, molid și brad, într-o regiune cu o vegetație bogată și variată, la o altitudine de 456 m.

Grație pădurilor de brad, regiunea este ozonificată din belșug și datorită resurselor minerale, bogată în emanații de radiu.

Apele minerale naturale cloruro-sodice, bicarbonate „Hebe”, sunt cele mai radioactive din România (13,8 mm. C.) similare ca acțiune cu apele din Karlsbad și Vichy, în urma analizei chimice și fizico-chimice făcută în laboratorul de chimie fizică a Universității din Cluj.

În urma cercetărilor clinice și experimentale, apele „Hebe” sunt indicate în bolile stomacului, dispepsii primitive secundare, hiper-hipostenice hiperclorhidrii, gastrite cronice și ulcere gastro-duodenale, - în boli intestinale: colite, constipații, - în boli ale ficatului, congestii, ciroze la început, în convalescențe după ictere, în litiază biliară și colecistite cronice: diabet, guta cronică, uricemii, litiază renală și în toate manifestările anafilactice. Ca stațiune climatică, beneficiază mult copiii anemici și convalescenții.

Găzduirea vizitatorilor

În cursul sezonului, care începe la 15 mai și ia sfârșit la 15 septembrie, vizitatorii au la dispoziție locuințe confortabile în hoteluri, vile și case particulare.

Vizitatorii cu resurse mai restrânse găsesc locuințe modeste, dar bune, pe la casele țărănești din perimetrul băilor și în comună.

Prețul camerelor variază, după sezon, confort și interior, ele fiind tot timpul convenabile, de la 50-150 lei pe zi.

În hoteluri și în unele vile, cum e vila „Scridon”, se servesc pensiuni. Acei cărora nu le convine alimentația de restaurant, grație ușurinței de aprovizionare, își pot aranja bucătăria proprie. Locuințele, strada și parcul sunt luminate cu electricitate.

Înainte și după sezon, toate cheltuielile sunt simțitor reduse.

Vizitatorii băilor, după sosirea în stațiune, sunt impuși la taxe foarte modeste, în favorul parcului, a muzicii și a comunei. Aceste taxe descresc în raport cu numărul membrilor din familia vizitatoare. Medicii umani cu soțiile lor și cu copiii minori sunt scutiți de orice taxe, de înscriere și băi. Tot astfel sunt scutiți toți copiii sub 7 ani, precum și personalul de serviciu, acesta primind băi cu preș redus și numai în timpul hotărât de administrația băilor. Funcționarii publici, militarii, preoții și pensionarii proveniți din aceste categorii, apoi invalizii, orfanii și văduvele de război care dețin cartele și acte justificative de această natură, au mari reduceri de taxe.

Stațiunea „Hebe” fiind situată la poalele minunaților munți ai Rodnei, oferă variate și multiple distracții alpine, cu superbe priveliști. Excursiile pe jos sau călare, pe lângă râurile de munte Cormaia, Cormăița, Valea Tătarilor, Valea Măgurii, Valea Moldișului, Valea Vinului, etc., la depărtări de câțiva kilometri, pot duce între munții plini de verdeață și de brădet, la soare și la aer bogat ozonificat, la libertate desăvârșită și la sănătate. Amatorii de alpinism pot întreprinde ascensiuni în vârful Pietrosul, Ineul, cei mai înalți munți din împrejurimi, străbătând întreaga cunună a acestor munți.

Fanfara militară a Regimentului 1 grăniceresc nr. 84 din Bistrița cântă zilnic de trei ori pe terasa izvoarelor, distrând vizitatorii în timpul de cură.

Balurile, petrecerile și concertele organizate de tineret sunt ocazii de distracții neuitate.

Arena de tenis și popicăria oferă antrenamente gimnastice, iar plimbările prin parcurile stațiunii oferă liniște și destinderea sistemului nervos.

Din cei aproape 2.000 de vizitatori sosiți în stațiune, remarcăm pe următorii:

Sângeorz-Băi (Bistrița)

Din București: dr. Leon Scridon – fost ministru, deputat, medic general Inășescu, general Gheorghieș, colonel Dumitru Brența, colonel Dumitru Petreanu, colonel Gheorghe Scarlat, medic dr. Dumitru Hagiescu, chimist Teodor Nistor, prof. Natalia Ionescu, învățătoarea Eliza Nicolaide, prof. Virginia Pașcu, Constanța ing. Rusu, preot Grigore Oancea, prof. Cornelia Costescu, maior C. Mihăilescu, farmacist Gheorghe Bulandru, Sandu Bănuși – funcționar, căpitan Anton Foca.

Din Cluj: E. Munteanu – artistă, prof. univ. Valer Moldovan, avocat dr. Laurian Gabor, prof. dr. I. Dobrescu, prof. Anișoara Șerban, prof. Anastasia Bosga, prof. I. Tudoran, ing. Gheorghe Constantinescu, căpitan N. Apostolescu.

Din Timișoara: prof. Ion Andreescu, dr. Victor Curtean, avocat dr. Simion Matei, dentist Nicolae Bogdan.

Din Cernăuți: Gheorghe Negură – consilier referent.

Din Chișinău: prof. Elene Melinte, prof. N. Ursulescu, subinspector Aristide Munteanu, maior Gheorghe I. Niculescu.

Din Iași: lt.-colonel Corneliu A. Gheorghiu, contabil Ion Iagodici.

Din Arad: protopop Constantin Lazăr, ing. Gheorghe Lușă, preot Teodor Droia, preot Cornel Miciuța.

Din Constanța: maior Pavel Ionescu.

Din Caracal: lt.-colonel Cristache Ionescu.

Din Bârlad: prof. Marieta L. Creangă.

Din Rădăuți: prof. Virginia Cudlea.

Din Pitești: colonel Ghiță Gheorghiu.

Din Ploiești: ing. Nicolae Scriban.

Din Sighișoara: protopop Emilian stoica.

Din Turda: dr. Ion Micle.

Din Călărași: farmacist Radu Duțescu.

Din Reșița: ing. Teodor Irimescu.

Din Satu Mare: notar public Alexandru Boroș.

Din Salonta (Bihor): prof. Olimpia Rusu.

Din Botoșani: prof. Ion Iatichovaca.

Din Galați: Prof. Nicolina Goglea, prof. Adela Teodorescu.

Din Seini (Satu Mare): avocat dr. Gheorghe Pop.

Din Bistrița: colonel Grigore Bălan, dr. Simion Sbârcea – notar public, căpitan Nehay.

Din Bacău: maior Dumitru Mateescu.

Din Giurgiu: dr. Emilian Popescu.

Din Alba Iulia: primar Victor Constantinescu¹.

¹ *Curentul*, București, Anul XII, 1939, nr. 4116, p. 10.

Eroii necunoscuți din Sângeorz-Băi

Dorin DOLOGA

O lungă perioadă de timp românii din Transilvania au supraviețuit fără elite, fără orizont. În Transilvania situația a fost controlată și determinată de aristocrația maghiară. Aceasta avea o singură obsesie, ca maghiarii să rămână singuri în Transilvania. În anul 1291 este prima, dar și ultima mențiune documentară cunoscută privind participarea românilor, ca români, la Dieta Transilvaniei, ținută atunci la Alba Iulia. În anul 1366 regele Ludovic I de Anjou a condiționat calitatea de nobil de apartenența la religia catolică. Înfrângerea răscoalei de la Bobâlna a fost consfințită de feudali prin uniunea frățească, numită *Unio Trium Nationum* (1437), care stabilea monopolul politic al nobilimii maghiare, patriciatului săsesc al secuilor și excluderea românilor de la participarea la viața politică. Din secolul al XV-lea românii au fost excluși de la orice drept ca popor aparte, fiind socotiți națiune tolerată. Aristocrația maghiară a îngăduit însă orgoliile sașilor, pentru că avea nevoie de aceștia. În anul 1918 fruntașii maghiarilor le-au reproșat românilor faptul că nu au elite, ca și cum românii nu avuseseră niciodată elite și nu doreau sau nu puteau să le aibă. Orice argument era considerat bun de către fruntașii maghiarilor pentru a fi folosit în susținerea obiectivelor lor, fără a conta faptul că chiar fruntașii maghiarilor au anihilat elitele românești și nu au mai permis formarea altora.

Atât cât au putut, elitele românești au supraviețuit în timp. Astfel, în anul 1504 este menționat, fără să fie nominalizat, cneazul din Sângeorz-Băi, iar în anul 1518 este pomenit, tot aici, cneazul Toma¹.

Din cauza năvălirii popoarelor migratoare, comunitățile românești au trăit pe văile lăturalnice, prin păduri, mai puțin expuse. La venirea ungarilor aceștia au constatat această situație și au încurajat-o. Românii au populat în exclusivitate satele cu pământ puțin productiv. Această situație se întâlnește și în cazul localității Sângeorz-Băi. Vechea localitate nu se afla unde se află astăzi, ci pe Valea Pleșilor, de unde comunitatea s-a mutat în gura Văii lui Dan, care oferea posibilitatea retragerii în cazul unei năvăliri, această vale având legătură cu Valea Ilvelor. Ulterior satul s-a extins, la început pe șesul aflat la sud de râul Someșul Mare, apoi pe șesul aflat la nord de râul Someșul Mare². Viața noastră s-a perpetuat aici datorită satului, care, deși și-a mutat uneori vatra silit de împrejurări potrivnice, a rămas statornic.

Eroii anonimi ai poporului român au fost preotul și învățătorul. Ei i-au ținut aproape pe români, ceea ce a constituit o mare calitate a acestora. Românii s-au grupat în jurul preotului și al bisericii. Atunci când ne referim la acest comportament vorbim despre instinctul de conservare al poporului român. Ne-am păstrat ca neam datorită faptului că ne-am păstrat credința. Preoții români au fost propovăduitorii Cuvântului Domnului, dar și ai ideii naționale. Aceștia au rămas stâlpul credinței și stâlpul naționalității. Credința s-a exprimat prin limbă, la început prin limba latină, apoi prin limba română. Biserica a ținut până la urmă și limba română. Credința și limba română au fost fundamentale. Ele au mers mereu împreună înainte și ne-au consolidat unitatea.

Un document din anul 1450 amintește despre existența unei capele de lemn la Sângeorz-Băi³. Din păcate nu cunoaștem însă numele preoților care au slujit în această capelă. Preoții acelor vremuri au fost bărbați vrednici. În anul 1600 este pomenit preotul Teodor din Sângeorz-Băi. El se afla în frun-

¹ Susana Andea, Avram Andea, *Voievozi și cnezi din Districtul Rodnei în secolele XV-XVI*, în Ionuț Costea, Ovidiu Ghitta, Valentin Orga, Iulia Pop (coordonatori), *Istoria Culturii. Cultura Istoriei. Omagiu Profesorului Doru Radoslav la vârsta de 60 de ani*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2010, pp. 96, 98.

² Nestor Șimon, *Schițe monografice ale localităților din fostul Regiment II român de graniță de la Năsăud*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2014, pp. 217, 219, 220.

³ Iulian Marțian, *Un important document din secolul XV*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1933, Nr. 17, p. 172.

Dorin DOLOGA

tea unei numeroase trupe răscolite de pe Valea Rodnei, luptând pentru cauza al cărei exponent și erou era Mihai Viteazul¹.

Împins de disperarea neamului românesc mitropolitul Atanasie Anghel a semnat actul Unirii cu Biserica Romei. La sinodul din 4 septembrie 1700 unde s-a pus în discuție problema Unirii cu Biserica Romei, au luat parte protopopii, fiecare cu câte doi preoți și câte trei țărani fruntași². Nu cunoaștem numele tuturor participanților, printre care s-au aflat probabil și cei din Sângeorz-Băi, dar și aceștia au fost eroi necunoscuți ai neamului românesc. Unirea cu Biserica Romei a permis apariția unei elite bisericești românești, ceea ce a constituit un extraordinar ajutor pentru supraviețuirea neamului românesc din Transilvania. Aici s-au format preoți și învățători. Au început să apară preoți români în satele românești cu o stare mai bună, o intelectualitate cu o gândire românească. Noi, românii, ca majoritate ortodoxă, nu trebuie să privim greco-catolicismul ca pe o schismă. După anul 1989 s-a manifestat o adversitate gratuită față de ortodoxie, datorită desființării Bisericii greco-catolice în anul 1948. A fost vorba în fapt de comuniști, care nu suportau amestecul papei.

Pentru a-și consolida stăpânirea asupra Transilvaniei și pentru a pregăti viitoarea expansiune, Imperiul Habsburgic a înființat regimentele de graniță din Transilvania. Astfel, în anul 1762 s-a înființat Regimentul II românesc de graniță de la Năsăud. În perioada 1763-1864 la Sângeorz-Băi existau 198 de grăniceri în serviciu³. Acest lucru a permis apariția unor elite militare și a unei intelectualități românești în această zonă.

În anul 1816 s-a înființat Școala trivială din Sângeorz-Băi, iar începând cu anul școlar 1825/1826 Școala comunală din Sângeorz-Băi⁴. Nu cunoaștem numele tuturor învățătorilor acestor școli, dar acești eroi necunoscuți au avut un rol însemnat în păstrarea naționalității române. Noțiunile de cultură națională de constituie și se desăvârșesc în școală, prin educație sistematizată. Cel mai important element de identitate națională este limba. Învățăm să citim și să scriem în limba națională în școală. Prin cunoștințele dobândite în școală elevii căpătau sentimentul că aparțineau națiunii române, dobândeau conștiința identității istorice și culturale, a unității de limbă și religie, a originii și limbii comune.

Această supraviețuire a națiunii române s-a datorat și grănicerilor năsăudeni, printre care s-au numărat și cei din Sângeorz-Băi, care au dat mari jertfe de sânge pe câmpurile de luptă din Europa. Între 1762-1851, în timpul existenței Regimentului II românesc de graniță de la Năsăud, au căzut în lupte peste 3000 de oameni, printre care s-au aflat și cei din Sângeorz-Băi, majoritatea dintre ei eroi necunoscuți ai neamului românesc⁵. În timpul deplasărilor spre câmpurile de luptă din Europa grănicerii năsăudeni au intrat în contact cu sisteme economice mai avansate decât cel din zona românească. La întoarcerea acasă unii grăniceri năsăudeni au implementat metodele pe care le-au văzut în zonele mai dezvoltate economic, ceea ce a avut un impact în unele locuri. Ofițerii români au fost instruiți în școli militare austriece în administrație într-o anumită măsură. Ei au ridicat calitatea exercitării actului economic și administrativ. Nu cunoaștem îndeajuns activitatea acestor destoinici ofițeri români, dar și aceștia sunt eroi necunoscuți ai neamului.

Soldatul român a fost țaran. Bătuți, umiliți, batjocoriți, înjurați de ofițerii maghiari, unii dintre soldații români din armata austro-ungară nu a mai putut îndura tratamentul la care au fost supuși și s-au sinucis. În Primul Război Mondial soldatul român din Transilvania a murit pentru un ideal care nu a

¹ Dorin Dologa, *Biserica românească din Valea Rodnei. 1450-1714*, în „Pisania Sângeorzene”. Sângeorz-Băi, Anul III, 2014, Nr. 6 (22), p. 12.

² Vladimir Duca, Dan Silviu Boerescu, *Papalitatea, Transilvania și Principatele Dunărene. Un mileniu de istorie controversată*, București, Editura Integral, 2019, p. 69.

³ Pompei Boca, *Cu privire la Conscripția grănicerilor năsăudeni din 1763-1764 - II*, în Grigore Găzdac, Octavian Ruleanu, Pompei Ștefănescu, ș.a., „Arhiva Someșană. Studii și comunicări”, vol. III, Năsăud, 1975, p. 191.

⁴ Iustin Sohorca, *Monografia școlilor românești din Sângeorz-Băi, județul Năsăud*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1938, Nr. 24, p. 138.

⁵ Alexandru Nistor, Ioan Mureșan, Ion Rusu Sărățeanu, Ioan Viraj, *Îndrumător în Arhivele Statului. Județul Bistrița-Năsăud*, București, 1988, p. 149.

Eroii necunoscuți din Sângeorz-Băi

fost al lui. Participarea românilor la Primul Război Mondial în cadrul armatei austro-ungare constituie expresia unei drame colective. Un număr de 798 de locuitori din Sângeorz-Băi încorporați în armata austro-ungară au trebuit să treacă prin grele încercări. Datorită acestor eroi populația românească din Transilvania a supraviețuit în aceste condiții nefavorabile.

Ministrul de externe austro-ungar, Ottokar von Czernin afirma că: „Războiul acesta va fi un război de exterminare. Dacă suntem învingători desființăm România. Dacă suntem învinși, nu va mai exista nici o Austro-Ungarie”¹. Când se referea la faptul că războiul este unul de exterminare, avea în vedere exterminarea populației românești din Transilvania, dar și pe aceea din Vechiul Regat. În anul 1916 România a fost înfrântă, fiind salvată datorită venirea iernii, când frontul s-a stabilizat pe Siret, în Moldova. În istoria românilor nereușitele s-au datorat lipsei de intervenție a Occidentului. Singura țară care a susținut din când în când România a fost Franța. Nu avem cuvinte să mulțumim Franței pentru faptul că poporul român a supraviețuit în timpul Primului Război Mondial datorită acesteia.

În timpul Primului Război Mondial pe seama României s-au încheiat o serie de înțelegeri secrete. La 29 iulie/11 august 1916 Franța și Rusia au încheiat un acord secret pentru a împiedica participarea României, cu drepturi egale, la viitoarea conferință de pace. Tot atunci s-a încheiat o înțelegere secretă franco-britanică, în conformitate cu care România nu trebuia să beneficieze de ajutorul armatei de la Salonic, decât dacă va ataca și Bulgaria². Tratatul secret ruso-austriec din anul 1917 prevedea împărțirea României. Austria voia să ocupe Muntenia și Moldova până la Siret, Moldova dintre Siret și Prut urma să revină Rusiei, Dobrogea urma să fie ocupată de Bulgaria, iar România urma să rămână „la gurile Dunării un stat micuț după modelul Monaco”³. Victoriile strălucite ale armatei române de la Mărăști, Mărășești și Oituz au împiedicat punerea în practică a acestor înțelegeri secrete și au determinat Antanta să susțină obiectivele de război românești. La aceste bătălii, în care armata română, la fel ca și în toate marile noastre bătălii, a luptat cu un curaj izvorât din disperare, nemaivând unde să se retragă, decât dacă ar fi părăsit țara și ar fi mers în Rusia, au luat parte și voluntari ardeleni, mulți dintre aceștia eroi necunoscuți. Este adevărat că România, țară mică, nu putea evita astfel de tratative secrete ale Marilor Puteri, amice sau inamice, dar dacă România ar fi fost un stat dezvoltat economic, consecințele acestor înțelegeri ar fi fost mult atenuate. România trebuie să se impună prin forța economică, deoarece un stat slab dezvoltat economic va fi mereu obiectul unor tranzacții făcute fără participarea și voia sa. Este adevărat că România plătitese tribut și daruri turcilor timp de sute de ani, iar țara nu mai avusese resurse să se dezvolte, dar niște elite care ar fi avut o gândire economică ar fi putut ameliora situația, iar România nu ar mai fi fost ținută în această situație. Dominația străină nu a fost singurul motiv al acestei situații. Este vorba și despre români care nu au avut înclinație decât spre cultivarea pământului. În România nu existau școli de specialitate, bani și interes pentru dezvoltarea economică.

La sfârșitul Primului Război Mondial credincioșii s-au întors în sate marcați după patru ani petrecuți pe front și nu mai erau ei înșiși. La rândul lor, preoții și învățătorii au trecut prin întâmplări foarte dure, care i-au marcat în ceea ce privește exercitarea profesiei. Preoții trebuiau să facă ceva să poată trăi și nu mai aveau răbdarea și timpul necesar pentru ca să-l poată dedica credincioșilor.

În cel de-Al Doilea Război Mondial soldații români din Transilvania au fost siliți din nou să lupte pentru un ideal care nu era al lor. În timpul luptelor de la Stalingrad a fost distrusă o armată maghiară formată din etnici români, între care s-au aflat și români din Sângeorz-Băi. Datorită jertfei acestor eroi necunoscuți populația românească din Transilvania a supraviețuit și în acest moment greu.

În anul 1989 și în perioada următoare România era un stat izolat pe plan internațional, fiind singurul stat care nu a beneficiat de garanții, în timp ce restul statelor est europene au făcut parte din proiectul încheiat între Moscova și Washington. Într-un interviu acordat în anul 1991 Televiziunii Ro-

¹ Aurel V. David, *Războiul informațional al României cu puterile centrale în perioada așa-zisei neutralități armate (1914-1916)*, în „Vitrării”, București, Anul VII, 2016, nr. 27, p. 64.

² Ilie Ceaușescu (coordonator principal), *Istoria militară a poporului român*, vol. V, București, Editura Militară, 1988, p. 345.

³ Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României 1916-1919*, vol. II, București, Editura Casei Școalelor, p. 404.

Dorin DOLOGA

mâne Mihail Gorbaciov a felicitat conducătorii României și poporul român pentru că au reușit să evite dezmembrarea României. Astfel, în timpuri apropiate de cele ale noastre, eroi necunoscuți au contribuit la salvarea României.

Grație și acestor eroi necunoscuți poporul român a supraviețuit, dar cum am supraviețuit se vede astăzi, când nu avem elite și suntem într-o situație dezastruoasă. Dacă vrem să îi onorăm pe acești eroi cunoscuți și necunoscuți suntem datori să apărăm și să ducem mai departe moștenirea lăsată de aceștia.

Monumentul Eroilor din Sângeorz-Băi

Lucrare a artistului plastic Alexandru Siminic – fiu al Sângeorzului

Cum am cunoscut pe părintele Grigore Pletosu

Preot Lăudatu VASILESCU

Buzău

L-am cunoscut slujind la bisericuța lui fără turle, de la marginea orașului Bistrița, în vara anului 1925, la cununia fratelui meu.

Bisericuța era adăpostită într-o casă de factură țărănească, având galerie și stâlpi de lemn, străjuită de un brad falnic – pe strada Alba Iulia nr. 3 –, în apropiere de Podul Budacului.

Sub tavanul ei de grinzi se putea citi soarta ortodoxiei noastre din Ardealul din trecut, după chipul și asemănarea cu sărăcia din blid și umiliința din suman a iobagului român. aici este închisă truda și necazul, frica și nădejtile atâtor rânduri de închinători – preoți și poporeni - și s-au împlinit lacrimi și metanii – toate pentru ostoire, pentru îndreptare, pentru mântuire. În astfel de locașuri sfinte se poate oricând aprinde o făclie și se poate oricând murmura o rugăciune.

Însă, nu-mi trecea prin minte, ce comoară se ascunde în bătrânelul acesta – pletos la nume, dar și la chip – viscolit de-a binelea de anii vieții sale.

Cine ar fi putut bănui că profesorul de Limba Română al lui Coșbuc – la Liceul Grăniceresc din Năsăud – a fost tocmai acest preot ortodox: preotul Grigore Pletosu sau așa cum îl numea însuși Coșbuc: „Badea Grigore”.

Eram prea nevârstnic ca să înțeleg toate câte îmi povestea dânsul, atunci, cu privire la foștii săi elevi – ajunși acuma personalități de seamă în viața neamului românesc. Trecusem de abia în clasa a V-a de seminar. Însă, cum aproape toate vacanțele de vară - și ca elev și ca student – le-am petrecut la Bistrița, am devenit și eu într-un fel – ucenic al părintelui Grigore Pletosu.

Pe lângă întâlnirile din biserică, din Duminici și Sărbători, îl conduceam și acasă și acolo îmi scotea din sertar – arhiva de familie – care ar fi stat cu cinste și în Biblioteca Academiei Române: scrisori și fotografii, corespondența primită de la atâtea serii de elevi, între care am reținut pe Ilie Cristea de la Toplița Română (Patriarhul Miron), Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului și, mai ales, de la Coșbuc, membru corespondent al Academiei Române. Aici se aflau și statutele Societății „Virtus Romana Rediviva” – despre care învățasem și noi în anii școlărității și pe care dânsul o înființase nu pentru ca să facă din ea o școală de poeți, ci ca o metodă de lucru: de a deprinde pe elevii săi să învețe limba română, citind și scriind. Unii mai dăruși de Sus, s-au evidențiat: Coșbuc în poezie; iar alții în critică literară – cum erau Ilie Cristea, Dologa, Drăganu, Octavian Domide sau Teodor Olteanu, redactorul revistei „Muza Someșană” – organul de publicitate al Societății –, scrisă cu mâna.

Aici a scris Coșbuc primele sale versuri, precum și poezia *Graiul Neamului*, care a trecut Carpații, s-a întins în toată țara și se cânta și în școli. Tot aici se poate găsi obârșia tezei de doctorat a studentului Elie Cristea despre *Poezia erotică a lui Eminescu*, susținută la Universitatea din Budapesta.

Așa că părintele profesor Grigore Pletosu se poate socoti un precursor al cenaclurilor literare de astăzi: „Școala este prefața vieții”, cum se exprimă dânsul textual. Și ceea ce este și mai mult, la ultima serbare școlară, – când Coșbuc era octavan –, i-a profețit mare de *Poet al neamului*. Părintele Pletosu era fericit că profeția lui s-a împlinit. Legăturile lui cu Coșbuc au fost totdeauna mai strânse, pentru că de câte ori se întorcea din București în satul său natal, căuta să se întâlnească cu „Badea Grigore”.

M-a impresionat în chip deosebit, dintre documente, o fotografie, pe care menționase însuși Coșbuc: „Cei trei George” (G. Linul, doctor în Drept, G. Matheiu, tipograf și G. Coșbuc, membru corespondent al Academiei Române), foști conșcolari, la o reuniune cu profesorul lor „Badea Grigore”, după 25 de ani de la absolvire (1910).

Aceste însemnări le-am publicat mai pe larg sub titlul *Profesorul de românească – al lui Coșbuc* (revista „Glasul Bisericii” nr. 11/1956).

Preot Lăudatu VASILESCU

Părintele Pletosu era o personalitate covârșitoare. Întâlnirea mea cu dânsul a fost o adevărată binefacere. Mi-a îndrumat energia tinerească pe un fâgaș sănătos. Primul drum l-am făcut, împreună, la casa lui Andrei Mureșanu din strada Năsăudului – teologul de la Blaj și „Fiul Morarului”, – cum îi spuneau localnicii. Nu mai era nici o moară, însă curgea în apropiere, cu forța lui hidraulică, un iaz rășluit din râul Bistriței. Mentorul meu mi-a ținut, în mod peripatetic, o adevărată prelegere despre viața și opera lui Mureșanu: *Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet*, – cum l-a catalogat Eminescu. Dar, numai acest marș incendiar, dacă ar fi scris și tot ar fi trecut în nemurire; și va dăinui, cât va dăinui sub soare neamul românesc. Și a încheiat cu o metaforă fericit reușită: *Eu sunt de o vârstă cu Deșteaptă-te Române...!* – adică s-a născut în anul revoluției din 1848.

*

La îndemnul și sub îndrumarea sa, am vizitat și casa lui Coșbuc, și satul lui Coșbuc și orașul lui Coșbuc. Impresiile dobândite atunci le-am publicat în revista noastră școlară sub titlul *Pe meleagurile lui Coșbuc* (revista „Muguri”, Anul VIII, nr. 5-8/1928). Altădată, am văzut și Casa lui Rebreanu din Prislop și m-a îndemnat¹ să colind satele din zonă și să fac o identificare de localități și personaje ale primului său roman. Bătrânul și simpaticul meu Mentor a fost foarte satisfăcut când i-am înfățișat aceste îndrăznețe căutări, ajungând până la Colibița și pe care le-am publicat sub titlul *Pe urmele lui Ion* (revista „Muguri”, Anul IX, nr. 3-4/1930).

O dată am vizitat și Valea Bârgăului și am constatat și eu - și mi-a confirmat și dânsul – că a rămas în întregime ortodoxă. Dânsul, după ce a încheiat cu cariera profesorală de la Năsăud, a venit ca protopop la Bistrița și cu ajutorul credincioșilor săi de pe Bârgău și a unor foști elevi ai săi, în frunte cu Patriarhul Miron și mitropolitul Nicolae Bălan, a ridicat, la bătrânețe, o biserică măreață în Bistrița, ca o catedrală. Deși în anul 1933 era terminată în exterior, – urma de acum să înceapă pictura –, părintele paroh îi dădea roată în fiecare zi. Ultimul drum l-am făcut împreună la biserica cea nouă. Se simțea fericit că de acum are și el biserică, având trei turle: „Pentru că icoana este o ortodoxului! Și în vârful celor trei turle se cuprinde icoana judecării din urmă! Și eu caut prin biserică un răspuns la Înfricoșata Judecată a Domnului...!”

În anul următor – 1934 – Domnul l-a chemat la Sine! Ajunsesse la capătul ostanelilor sale pământești! Împlinise 86 de ani! N-am mai venit în Bistrița – după ultima noastră convorbire – de-abia în vara anului 1936. Eram în primul meu an de preoție. Atunci m-am închinat la mormântul Ctitorului din dreapta bisericii, unde și-a pus viața lui temelie și mi-au venit în minte versurile lui Mistral:

„- Sunt morți ziditorii;
Dar templul e zidit...”

*

Părintele Pletosu, cu spiritul lui rector, – om de știință și de inimă –, m-a însuflețit și după ce ne-am despărțit. După Dictatul de la Viena am publicat un poem-protest *Ne cheamă pământul* (revista „Îngerul”, Anul XV, nr. 1-4/1943) prin care încheiam:

„- Astăzi sunt alte răni,
Dar este-același sânge...!
... Îți jur din nou credință,
Și inima se frânge,
C-ajung până la tine,
Doar ca o suferință...!”

A fost reprodușă și de unele ziare locale. Împreună cu poezia *Carpații*, am recitat-o pe scena Teatrului „Moldavia” în seara zilei de 20 august 1944 în cadrul „Asociației Refugiaților din Ardealul de Nord” și în prezența episcopului Dr. Antim Angelescu al Buzăului. Am mai publicat un articol, *Din Ardeal în zile românești – Cununa Anului* (revista „Muguri”, Anul XIX, nr. 5/1943).

Despre părintele Pletosu am mai vorbit într-o conferință ținută în fața preoților buzoieni la *Centenarul nașterii lui Coșbuc*, pentru care am primit evidențiere din partea Episcopiei Buzăului, cu ordinul nr. 8.267/1966. Subliniez aici, între altele, considerațiile făcute cândva de părintele Pletosu asupra celor trei mari năsăudeni care strălucesc în lanul de aur al literaturii române, în ceea ce privește

¹ *Telegraful Român*, Sibiu, Anul 174, 1986, nr. 5-6 și 7-8, p. 4.

Cum am cunoscut pe părintele Grigore Pletosu

lupta lor socială și națională: „Dacă țărani, la glasul lui Mureșanu, se deșteaptă; țărani lui Coșbuc cer pământ; iar țărani lui Rebreanu îl iau!... Fiecare din ei s-a făcut ecoul epocii în care a trăit și a făcut un pas uriaș peste micimea timpului, însă e de observat saltul calitativ!”. Nu mi-a spus niciodată dacă a scris ceva, însă când vorbea, parcă era un tribun. Se cunoștea că stă sufletul la popor.

Părintele Grigore Pletosu a slujit Școala și Biserica. Cât a dat uneia și cât a dat alteia, este greu să cântărim, să judecăm, să socotim și să numărăm. Cert este că se află pe linia luptei pentru emanciparea românilor din Ardeal. Așa se face că îl găsim și printre ctitorii de la catedrala mitropolitană din Sibiu: „Preotul profesor Grigore Pletosu, în numele Corpului Didactic din Năsăud!”.

Român de pretutindeni, român de totdeauna!

*

Cu amintirea lui în gând, trăiesc înfiorat și sentimentul descendenței mele din exodul cel lung al mocanilor fugiți peste Carpați, pentru că și eu îmi trag neamul – după tată – din cei izgoniți de-acasă cu vreo trei sute de ani în urmă – într-o răscoală neizbutită. Ardealul e Altarul! Și părintele Pletosu a slujit acest Altar toată viața lui, dându-se pe de-a-ntregul ca o jertfă – și rămâne în înțelepciunea sfătuitoare – pildă vie de urmat pentru întreaga preoțime¹.

¹ *Ibidem*, p. 7.

Desființarea Directoratului General al Instrucției din Ardeal sub președinția lui Solomon Haliță

Un jurnal al Consiliului de Miniștri a hotărât înainte cu două săptămâni (6 decembrie 1922, s. n.) desființarea Directoratului din Ardeal al cultelor și instrucției publice. Despre această hotărâre a fost anunțat astăzi (20 decembrie 1922, s. n.) Directoratul din Cluj de către ministerul din București. La 1 ianuarie va începe lichidarea Directoratului sub supravegherea d-lui Solomon Haliță, fost inspector general al învățământului în Vechiul Regat, iar actualmente delegat prefect al județului Bistrița-Năsăud.

Schimbările ce se vor face

Despre d-l Haliță se știe că fusese numit la 12 februarie director general al învățământului primar-normal din Transilvania, însă a preferat postul de prefect la Bistrița. Nu se cunosc instrucțiile primite de d-l Haliță de la minister pentru a proceda la executarea tehnică a lichidării. Unele măsuri luate până acum pot servi ca indicații asupra transformărilor viitoare și anume:

a) O parte din atribuțiunile Directoratului vor trece asupra celor patru directorate regionale cu sediile în Sibiu, Oradea Mare și Timișoara;

b) Funcționarii Directoratului vor fi repartizați, o parte la direcțiunile regionale, o parte la serviciile centrale ale ministerului, iar profesorii vor fi rechemăți la catedre;

c) Serviciul ordonanțării salariilor ar suferi o schimbare radicală, desființându-se sistemul centralist al statelor de plată și reînființându-se pentru întreaga țară sistemul de carnet personale al fiecărui membru al corpului didactic. D-l Vintilă Brătianu s-a convins singur de superioritatea acestui sistem fost în vigoare mai înainte în Ardeal;

d) 75 % din funcționari vor rămâne fără pâine, aceasta este cea mai tragică consecință a desființării Directoratului.

Mai putem ști apoi că această lichidare trebuie să se termine cel mai târziu la finea lunii martie, căci numai până atunci are buget disponibil.

Perturbații bugetare

Directoratul General al Instrucției din Transilvania are un buget votat de corpurile legiuitoare pentru anul școlar 1922/1923. Consiliul de Miniștri începe să opereze adânc tăieturi în acest buget, anulând, mai ales, cheltuielile materiale ale școlilor. Se observă că se mențin în genere cheltuielile personalului. Dar atingerea de sume destinate bunei întrețineri a școlilor, aprovizionării de lemne, provoacă perturbații în gospodăriile școlilor. Deja, până aici înregistrăm o lovitură de moarte dată liceului de fete din Târgu Mureș, care s-a închis, neavând combustibilul necesar încălzitului.

Soarta școlilor particulare

Se știe că legislația preconizată de actualul parlament elimină calificativul de școli „confesionale” – tuturor li se va spune școli „particulare”. Confesiunile vor duce o luptă tenace pentru menținerea caracterului lor garantat de vechi legi ardelenice, conținând autonomia confesiunilor.

Problema școlilor particulare este foarte complicată. Geloase de autonomia lor, ele sunt subordonate autorităților lor superioare bisericesti care, la rândul lor, tratează toate problemele direct cu ministerul.

Directoratul din Cluj se întreabă, oare ce se va întâmpla cu rezolvarea problemelor școlare ce

Desființarea Directoratului General al Instrucției din Ardeal sub președinția lui Solomon Haliță

interesează minoritățile. Se va putea avea de la București o perspectivă dreaptă pentru soluționarea acestor probleme; ori nu va fi nevoie oare de instituirea unui inspectorat al Ardealului pentru minorități?

Școlile minorităților

Minoritățile confesionale, desigur, dispun de școli numeroase, de pildă în Ardeal există școli primare: 1.068 ungurești, 314 germane, 32 evreiești, școli civile: 6 ungurești, 14 germane, 4 evreiești, licee: 33 ungurești, 14 germane, 4 evreiești, școli comerciale: 10 ungurești, 11 germane, 4 evreiești, școli normale: 18 ungurești și 3 germane.

Numeroasele nevoi regionale ale școlilor confesionale universitare impun menținerea unui inspectorat de stat anume pentru aceasta în Ardeal. În acest sens s-au făcut propuneri la București, cu prilejul recentei anchete de la Ministerul Instrucției în chestia reformei învățământului secundar, la care au participat din Ardeal dr. I. Mateiu, dr. Pteancu, Petrovici, Gocan, Seni, Stoica, N. Bogdan, Candrea, Domide, Burai și Regman.

Se desființează, dar nu se schimbă nimic

Desființarea Directoratului Instrucției este un obiect de pasionantă discuție pentru publicul clujean. Se vorbesc multe de toate, între altele se dă ca lucru veridic că desființarea s-ar fi făcut ca o măsură represivă împotriva actualilor conducători ai Directoratului, care au dovedit o atitudine prea dârză, prea ardelenescă în multe chestiuni.

Domnul Haliță n-ar fi decât un succesor al directorului general I. Mateiu, deci toată desființarea n-ar fi în definitiv decât o largă remaniere și că Directoratul va trăi mai departe multe sub titlul de inspectorat de lichidare¹.

¹ *Adevărul*, București, Anul XXXV, 1922, nr. 11800, p. 2.

RESTITUIRI

Maria Antoinette

- Schiță biografică-istorică -

Maxim POP¹

XIII

La 3 septembrie 1791 a fost gata Constituția. O deputațiune din adunare a fost trimisă la regele cu Constituția. Acesta a întârziat cu subscrierea câteva zile, după sfatul reginei. În urmă a fost necesitat a o aproba. La 14 septembrie a depus jurământul pe Constituție.. scena a fost destul de tragică. Toți deputații au șezut pe scaunele lor, singur regele a stat în picioare până a jurat. Reîntorcându-se acasă, s-a aruncat pe un scaun și plânse pentru umilirea de care avu parte la adunare. Regina a fost de față la acea scenă umilitoare. Ea a privit din o lojă laterală și, văzând decursul lucrului, a presupus că se apropie timpuri rele.

„Constituția este așa ceva nenatural, încât nu se poate susține îndelungat. Însă orice nefericire va veni asupra mea, mă voi acomoda împrejurărilor, dar niciodată nu mă voi învoi la ceva ce ar fi nedemn de mine. Numai în nefericire se simte omul ce este. Sângele meu curge în vinele fiului meu și eu, jur, că odinioară se va arăta demn nepot al Mariei Tereza”. Așa scrise Maria Antoinette contelui Mercy.

Ceea ce a prevăzut regina s-a și întâmplat. Alegerile s-au făcut pe baza Constituției și la 1 octombrie 1791 s-a deschis așa numita adunare legislativă. În Constituție s-au rezervat frumoase drepturi pentru rege, drepturi care sunt în uz la monarhiile constituționale. Suspensiunea² puterii

¹ Maxim Pop s-a născut la 10 august 1838 în comuna Sângeorgiul-românesc, din părinți economi, însă oameni de frunte și cu stare. La sfatul vicarului de atunci, Anhidim Pop, care descoperise în tânărul copil un talent mare, părinții săi l-au dat șa școala trivială grănicerească din Sângeorgiu, unde absolvi toate clasele cu testimoniu pur eminent.

De aici fu trimis șa școala normală din Năsăud unde dovedi aceeași diligență și o absolvi cu același rezultat îmbucurător.

De aici a mers „per pedes apostolorum”¹ la Blaj unde absolvi gimnaziul clasă de clasă cu rezultat asemenea eminent, iar la examenul de maturitate obținut clasificarea „eximio modo”¹.

Absolvind gimnaziul, la dorința expresă a unchiului său Macedon Pop, prepozit capitular, intra ca alumn în Seminarul greco-catolic din Gherla de unde, după un an de studiu, fu trimis în Seminarul central „Santa Barbara” din Viena unde absolvi studiile teologice în anul 1865 „pur eminentiam”¹, obținând din diligența privată și absolutoriul de la cursul catehético-pedagogic la Școala normală cesaro regească.

Tot atunci absolvi la universitatea centrală de acolo și cursul profesoral din secțiunea istorică. Îndată după absolvirea cursului, fu denumit ca profesor la Gimnaziul greco-catolic din Năsăud, iar la 1871 fu denumit, totodată, și catehet și exortator¹ greco-catolic la același gimnaziu și întărit de profesor ordinar. Schimbându-se însă împrejurările, deși avea toate testimoniile și absolutoriile „pur eminent”, se năzui a-și câștiga censura de la vreo universitate din patrie. Se puse deci pe studiu și deși nu posedă limba maghiară, se pregăti cu sârguință exemplară și însinuându-se la examen la universitatea centrală din Budapesta, obținut la anul 1874, cu succes bun, censura de profesor.

Încă în decursul aceluși an fu întărit de profesor definitiv pentru catedra de istorie și geografie. Nu peste mult timp episcopul de Gherla, Ioan Szabo, îl denumi de vice-protopop onorar și asesor consistorial.

În 17 mai 1892, copleșit de un morb greu, căzu la pat și în 23 iulie a aceluiași an, muri, în etate de abia 54 ani, lăsând în urmă-i o văduvă și patru copii (*Memorialul „Reuniunii învățătoarești greco-catolice Mariana din Năsăud”, Perioada I, 1876-1901, Năsăud, 1901, pp. 55-57*).

² Întreruperea.

Maxim POP

regești s-a ridicat și regele a venit iarăși în posesia puterii executive. Însă spiritul poporului francez din acea epocă nu a fost de atare încât să observe dispozițiile Constituției; adunarea legislativă nu a fost al doilea factor al puterii de stat, care să țină echilibrul față cu coroana, ci dânsa avea precumpănirea în mână, la care trăgea anarhia cu milioane de mâini. Îndată după deschiderea adunării se formară în sânul ei mai multe grupuri, dintre care cel mai însemnat era al Iacobinilor. În scurt timp veni regele în conflict cu adunarea legislativă. S-a dat decizia (1 noiembrie 1791) ca în timp de 8 zile toți preoții să jure pe Constituție și să se facă liste despre cei care au jurat și care nu au jurat. Cei din urmă să-și piardă pensiile, să se pună în numărul celor suspecti și în caz de nesupunere la dregător și legi, să fie pedepsiți cu închisoare de doi ani. Față cu emigranții s-a adus concluzia ca toți să se declare suspecti pentru conjurație în contra Franței și pentru cazul când nu se vor reîntoarce până la 1 ianuarie 1792, ca vinovați de înaltă trădare să se judece la moarte și să se pedepsească cu pierderea bunurilor și a veniturilor. Între emigranți erau și frații regelui: contele de Provence și contele de Artois. Față cu ambele concluzii, regele a opus veto și a împiedicat executarea. Asemenea a denegat subscrierea altor două concluzii, dintre care unul pedepsea cu deportare pe acei care nu voiau să jure, iar al doilea decreta introducerea unei armate stabile de 20.000 dintre junimea iacobină a Franței, căreia să se concreadă apărarea regelui și a capitalei și să ieie locul gărzii pretoriene de nou înființate. Regina, în prevederea pericolului ce se apropia, scrie fratelui său Leopold II, căruia îi trimise și un memorandum în care arăta deoparte că intrarea emigranților cu armată în Franța ar fi periculoasă pentru familia regească, iar de altă parte că unicul mijloc de scăpare ar fi pășirea colectivă a puterilor europene pentru susținerea monarhiei. Prin aceea unii s-ar intimida, iar cei fricoși s-ar încuraja. Totodată arăta că intrarea trupelor austriece în Franța ar fi asemenea periculoasă. Europa nu se mișcă, însă regele Franței a fost constrâns să se învoiască, ca să declare război Austriei (20 aprilie 1792).

Iritarea în contra regelui și, mai ales, în contra reginei crescuse din zi în zi nu numai la Paris, ci și în afară. Încă cu mult mai înainte un soldat de la sentinelă striga la fereastra reginei, că dorește ca să-i pună capul în baionetă. Cântăreții se postau și cântau satirele cele mai obraznice asupra reginei. De la Marseille veni în Paris un bărbat tânăr, frumos și erou Barbaroux. Dânsul aduse aici o ceată de marinari și alți oameni robuști, al căror foc sălbatic era ațâțat prin o cântare numită *Marseillaise* (*La arme cetățeni*)¹. Veto-ul opus concluziilor în 19 iunie a fost motivul de erupere. La 20 se revolta poporul din suburbii. Lăncieri, proletari, muieri și gardiști naționali, în număr de 7.000, conduși de berarul Santerre, porniră către locul adunării legislative și, între urlate puternice, cerură delăturarea ministerului, ștergerea lui „veto”, sub care înțelegeau pe regele. Adunarea nu se rușina a lăsa această masă să treacă prin sala de ședință. Trei ore trebuiă deputații să se uite la ea, fiind amețiți de strigăte și mirosul greu al plebei. De aici porniră spre palatul Tuilleries, spre a face vizită d-lui și d-nei „Veto”. Așa numea mulțimea sălbatică pe rege și pe regină. Ca simbol duceau o inimă de vițel sângerândă cu inscripția „Inimă aristocratică”, o spânzurătoare de care atârna o icoană, care reprezenta pe regină și o pereche de cioareci ruți, ca simbol de onoare al sanculoților². Era cam pe la amiază când ajunse mulțimea la palat. Regele lăsa să se deschidă poarta cea mare. Într-un moment au fost pline coridoarele de oameni. Regele, regina și familia regelui se aflau în chilia regelui, deprimați și ascultând loviturile securilor cu care loveau ușile chiliilor. Ambii prunci plângeau și regina își da osteneala să le șteargă lacrimile. Acloque, șeful legiunii a doua din garda națională, cuprinse pe rege și îl rugă să se arate poporului. Regele merse, prințesa Elisabeta după el. regina, după ce se mai mângâiară pruncii, privi în jur și nu văzu pe rege. Ea vru să se uite, că e mamă și să meargă după soț. „Ce?” zise dânsa cu voce tremurândă, „locul meu este lângă rege”. Împrejurimea o desfătui³ în deșert, ea voi să întâmpine moartea cu demnitatea reginei. Un nobil o prinse de mână, altul îi închise calea, câțiva gardiști naționali veniră să-i spună că regele e asigurat. Abia avură gardiștii atâta timp să ducă

¹ Această poezie a compus-o Rouget Delisbe în casa lui Dietrich, primarul Strassbourg-ului, și mai întâi au cântat-o fetele sale. Curând după aceea s-a cântat aceeași melodie la uciderea lui Dietrich, iar compunătorul, tremurând, a auzit-o cântându-se de către bandele dinaintea cărora fugi din patrie.

² Sanculote însemnă „fără cioareci”, după al nostru limbaj „sfârticătură”. Această numire de ocară întrebuintată mai întâi de Maury. Plebea a luat-o ca numire de onoare.

³ A sfătui pe cineva să nu facă ceea ce avea de gând; a abate, a opri de la...

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică

pe regină în sala de consiliu și să tragă masa cea mare înaintea ei. În acel timp regele era expus insultelor masei brute. Acest monarh nefericit a trebuit să steie pe un scaun, care era pus pe o masă, 5 ore și să asculte insultele și grobianitățile plebei. Fost-a amenințat cu lănci, săbii, însă niciunul nu cuteza să-l ucidă.

„Jos cu *Veto*, aprobarea decretelor”, striga mulțimea. Dânsul dovedi însă o tărie admirabilă; protesta în contra amestecului nemijlocit al poporului și-l provoca la drepturile sale constituționale și nu făcu nici o concesiune. Un gardist îl întreba, că nu se teme? Regele luă mâna gardistului, o puse pe inimă și zise: „Simțeste! Oare bate inima mea mai tare ca altădată?”. Măcelarul Leugendre l-a numit în față trădător. I s-a pus pe cap o căciulă roșie¹. L-au insultat, însă mai departe nu au mers, ci din contră, când a băut din plosca unui sfârtecat, ca să-și aline setea, s-au auzit strigăte; „Vive la roi! (Să trăiască regele!). regina a fost mai tare amenințată. Prințesa Elisabeta a fost atacată, crezându-se a fi regina și, numai după ce s-a cunoscut greșeala, au încetat a o persecuta. Însă, în fine, mulțimea ajunse în sală la regină. Aceasta avea de-a dreapta pe o fiică, care se lipi strâns de mamă, de-a stânga principele. Împrejur erau prințesa Lamballe și alte dame de curte. Unul dintre sălbatici îi ținu înaintea o legătură de nuiete cu inscripția „Pentru Maria Antoinette”. Altul îi arătă o ghilotină, al treilea un baston și o păpușă, al patrulea îi ținu înaintea o bucată de carne sângeroasă în formă de inimă. Îndată strigă mulțimea: „Să trăiască Santerre!”, „Iată, aici sunt”, striga Santerre, înlăturând mulțimea și arătând pe regină și principele de coroană. O femeie de rând ținu înaintea reginei două căciuli roșii. Generalul Wittinghoff puse una de acele pe capul reginei și una pe al principelui de coroană și după aceea leșină. Mulțimea îmbulzi garda către masă. Unele muieri împingeau pe altele spre regină, ca să-i spună lucruri obscene în față. regina zise către ele: „Văzutu-m-ați vreodată? Făcutu-v-am ceva rău? V-au înșelat, eu sunt franceză... aș fi fericită, când m-ați iubi”. Vorbele reginei, zise cu ton blând și cu voce tristă, străbătu inima mulțimii. Se făcu liniște. Santerre văzând că principele de coroană asudă sub căciulă, zise: „Luați de la prunc căciula, vedeți cum asudă”. Mai târziu veni și primarul orașului care nu a făcut nimic pentru împiedicarea acestor violențe. la sfatul lui, mulțimea lăudată pentru ordine și înțelepciune, începu a se retrage. Abia între ora 8 și 9, după ce s-au deșertat toate chiliile, se întâlniră iarăși regele și regina și se îmbrățișară plângând.

În ziua următoare avu regele o convorbire cu Petion și se plânse asupra insuficienței dispozițiilor făcute și pretinse, ca puterea municipalității să se facă cunoscută în toată Franța. Petion răspunse: „Se va face, însă fără de dispozițiile înțelepte făcute de municipalitate s-ar fi întâmplat în faptă și mai rele lucruri, nu cu privire la persoana d-voastră, pentru că trebuie să știți, că aceea totdeauna se va respecta, însă...”. Petion întrerupse răspunsul pentru că veni regina și el nu avu curajul să zică cu privire la regină. Câtva timp, după 20 iunie, regina scăpa vorbele: „Mă vor omorî. Ce va fi din copiii noștri?” și începu a vărsa lacrimi. Madame Campan voi să-i deie un medicament contra mătriciilor. Dânsa refuză, observând că morburile de nervi sunt proprii numai muierilor fericite și în adevăr, că nefericirea a mântuit-o de morb. Suferințele vieții, ale vieții pline de lacrimi, lupte și griji, se văd a o fi mântuit de suferințele trupești. În aceste cercetări și activitatea dureroasă a capului și a inimii s-a întărit sănătatea ei și însăși se mira despre această tărie care o dă Dumnezeu celor slabi în suferințele lor.

Zilele, care le-a trăit regina de aici înainte, au fost zile de neliniște, zile de suferințe. orice zgomot o amenința și în fiecare oră se aștepta la alt tumult, la altă revoltă. S-au schimbat zarurile la uși. regina și-a luat locuința în etaj, dar și aici se temea, nu cumva să vină prin coridoare vreun ucigaș. În decursul lunii lui iulie damele reginei n-au dormit nici o noapte. Soarta reginei deveni tristă și prin nehotărârea regelui, pe care în aceste momente critice nu-l caracteriza altă virtute eroică, decât singură paciența. regina a avut multe planuri, ea ar fi putut arăta și aceea ce poate face „o regină și un copil călare”, va să zică fugind. Însă toate planurile rămaseră neexecutate din motivul ca nu cumva să supere vaza regelui. Astfel regina aștepta și cugeta că datoriile unei regine, care nu este regentă, o silesc la ne-

¹ Căciulă roșie purtau cei osândiți să tragă la năi. În Nancy au fost 42 de elvețieni pentru fărădelegi osândiți la tragere de năi. Dânsii însă nu numai că au fost achitați, ci din contră au fost aduși din Brest sărbătorește la Paris și introduși în sala adunării naționale. Iacobinii au agățat cătușele pe pereți ca pe nescari cununi, iar căciulile roșii, cu care au venit, s-au făcut de modă la Iacobini.

Maxim POP

ctivitate și o pregătesc pentru moarte¹.

Într-aceea se apropia a doua sărbătoare federativă. Regina trebui să meargă pe câmpul lui Marte. Curtenii se temeau, ca și regina, că nu se vor mai întoarce. Însă, reîntorcându-se seara, a fost salutăta cu vorbele: „Mulțumită lui Dumnezeu că a trecut și 14 iulie”. Pe când creștea pericolul pentru familia regală, pe atunci se oferiră doi inși ca să o scape. Cel dintâi a fost Dumourier, al doilea Lafayette. Regina nu a voit să aibă a mulțumi viața sa și a familiei sale nici lui Dumourier, cu atât mai puțin lui Lafayette: „Mai bine piardă-se totul decât să mulțumesc viața unui om care a făcut atâta rău”. Insultele începură a fi mai însemnate ca până acum. Pe sub ferestrele reginei, de unde se sloboziră oarecând rachete, acum gesticulau bărbați și muieri în modul cel mai obscen, așa încât regina nu cuteza a se arăta la fereastră, nici a ieși afară. Câteodată își propuse să iasă în grădină și să răspundă la insulte: „Da! Voi vorbi către ei, francezilor! Au avut oamenii cruzimea de a vă spune că nu iubesc Franța, eu, mama dafinului (principelui de coroană)”. Așa zise la una din zile, preumblându-se prin casă, însă totuși s-a abătut de la idee. Șapte luni de zile a durat această tortură. „Noi suntem păziți ca criminalii și, în adevăr, această forță e de nesuferit. A te teme pentru ai tăi în continuu, a nu cuteza să te apropii de nici o fereastră fără a fi insultat, a nu putea duce pe sârmanii prunci în aer fără de a vedea pe acești nevinovați expuși insultelor, - ce stare iubită amic! Și dacă ai avea numai suferințele proprii, însă a tremura și pentru rege, pentru tot ce e mai scump omului în lume, pentru amicii prezenți și depărtați, aceasta e o sarcină grea de purtat...”. Așa scria regina doamnei de Polignac în 7 ianuarie 1792. Lucrul veni până acolo, încât regina nemaiputând suporta durerea, dori ca această stare de lucruri să aibă un capăt.

La 9 august, între ora 11 și 12 noaptea, se auzi bătându-se marșul general dinspre casa magistratului. Regina a știut totul, ea a luat informații de la emisari, a știut că s-a făcut un complot, s-au ținut adunări nocturne, că Petion și Danton sunt fruntea comunei, că s-au numit comisari care să ațâțe pe locuitorii din suburbii, că garda națională jumătate e a Iacobinilor, că oamenii de la 20 iunie așteaptă numai un semn. Regina era pregătită la toate. În fine, veni și ziua fatală. Dânsa merse la dafin. Acesta dormea. O descărcătură de pușcă se auzi în curtea Tuileries. „Aceasta e prima descărcătură! Din nefericire nu va fi ultima”, zise regina. Ea merge la rege cu prințesa Elisabeta. Într-aceea veni Petion. „Domnule!”, zise regele, „dumneata ești primarul capitalei și în tot locul se bate marșul general. Va să se repete 20 iunie?”. „Sire!”, răspunse Petion, „marșul se bate fără știrea mea, însă eu mă duc momentan la casa magistratului și tot tumultul acesta va înceta”. Petion voia să meargă. Regina însă îi zise: „Domnule Petion! Noile pericole, care ne amenință, s-au pregătit sub ochii d-tale, despre aceasta nu ne putem îndoi, pentru aceea datorezi regelui cu dovedirea că ești inamic atentatului. Subscrie d-ta ca primar al capitalei ordinul către garda națională, ca forța să o respingă cu forță și rămâi la rege”. Petion roși, ținti ochii în jos și subscrie ordinul. Regina a salvat onoarea regelui. El putea acum să moară într-o mână cu legea, în cealaltă cu spada.

În zori de zi, Mandat, comandantul general al gărzii naționale refera regelui că este chemat la casa magistratului, pentru a se sfătui cu reprezentanții comunei. Regina ruga pe Mandat să nu părăsească pe rege. Acesta îi demanda să asculte de ordinul comunei. Mandat merse. La despărțire îi zise: „Nu mă mai reîntorc”. De la adunare veni un mandat prin care se provoca Petion să meargă în adunare. Regina sfătui pe rege să caseze decretul, pentru că dacă va pierde și această garanție, atunci nu-i rămâne față cu atentatele alta, decât neputința. Regele însă ascultă de ordinul adunării legislative și lăsa pe Petion să se ducă. Regina părăsi chilia regelui la ora 4 și zise către damele sale că nu mai are nici o speranță. cu toate aceste, în secret, a făcut dispoziții, dând ordin singuraticelor secțiuni ale gărzii naționale să iasă afară ca să împiedice tumultul. Ea voi să arate celor din jurul ei o față liniștită, ceea ce a și făcut. Cu toate aceste, temerea a făcut-o să alunece din gură unele cuvinte: „Ce timp frumos, ce zi frumoasă, dacă nu ar fi numai tumultul”, așa zise ea către d-l Lorry. La 6 și jumătate regina cu regele și pruncii, prin săli și prin galerii, în care erau postați încă de seara la 300 nobili, între care cărunți și tineri, mai prunci. Toți așteptau ora să-și verse sângele. „Să trăiască regina, să trăiască regele”, răsuna din gura tuturor. Regina înduplecă pe rege să se coboare în grădină și să treacă printre șirurile gărzii naționale. Când se întoarse, regele zise reginei: „Totul e pierdut”. Totuși căpăta iarăși

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VII, 1890, nr. 217, p. 867-868.

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică

curaj când văzu că unii grenadiri vin și se postează între nobili. Iar când pretinse un maior din garda națională să depărteze nobilimea înarmată, replică regina: „Aceștia sunt amicii noștri cei mai buni. Puneți-i înaintea gurii tunurilor și vă vor arăta cum mor pentru rege”. Întorcându-se apoi către grenadiri, le zise: „Nu vă tulburați pentru acești oameni bravi. Ei sunt amicii noștri, ca și ai voștri, interesele noastre sunt comune. Tot ce aveți mai scump, muieri, prunci, avere, depinde de la ziua de astăzi”.

Momentul era critic. Poporul năvălea spre palat. Roederer, procuratorul general al comunei, voi să vorbească cu regele singur în prezența familiei. „Sire”, zise el, „nu aveți de a pierde mai mult de cinci minute. Pentru Maiestatea Voastră nu este altă siguranță decât în adunarea națională”. În câteva cuvinte descrie situația, arăta că nu se mai poate încrede nici în garda națională, nici în oaste, care a ținut tunurile. Într-aceea se amestecă în vorbă fostul furnizor de carte. Acum administratorul de despărțământ. Regina însă îl opri de a vorbi. Continuând într-aceea vorbirea cu Roederer, acesta îi arăta reginei că alt mijloc de scăpare nu e, deoarece tot Parisul năvălește spre palat. Regele zise încet: „Aici nu e nimic de făcut”. După aceea, cu ton înalt: „Eu voiesc, ca fără întârziere, să ne ducă în adunarea legislativă”. La aceste cuvinte, regina, în nedumerire, zise: „Atunci, domnule, ordonă mai întâi ca să mă ținuiască de murii acestui palat”. Și cu toate acestea a trebuit să cedeze, numai ca să arate credința față de soțul ei și demnitatea sa de regină a Franței. Înainte de a pleca, întrebă pe Roederer și deputații veniți: „D-le Roederer, domnilor! Garantați domnia-voastră pentru persoana regelui și a fiului meu?”. La aceste răspunsuri Roederer: „Madame! Noi garantăm pentru aceea că voim a muri alături de Domnia-Voastră”. „Iarăși venim”, zise regina către damele de curte disperate și, petrecută de dama Lamballe și Tourzel, merse împreună cu regele, cu sora regelui, cu pruncii și apoi câțiva miniștri. După depărtarea familiei regeste, năvăli poporul asupra palatului. Garda elvețiană se opuse, fiind atacată de el. cea mai mare parte din elvețieni au fost uciși. plebea intra în palat și strica tot ce-i venea înainte. Pe cale vărsa regina lacrimi, le șterse și vărsa altele din nou. Era spalier de soldați elvețieni, trăsura merse încet, îmbulzeala a fost atât de mare încât reginei i se fură orologiul și portofelul. Ajungând la cafeneaua terasei, se aruncară frunze asupra trăsurilor. „Multe frunze”, zise regele, „ele cad estimp foarte de timpuriu”. La scările terasei bărbați și muieri ridicau bastoane și încuiară calea. „Să meargă în adunare”, striga mulțimea. Ei sunt vinovați la toată nefericirea noastră. Această trebuie să înceteze. „Jos, jos, cu ei”. În fine, i-a succes familiei regale a străbate. Ajungând până în coridor, un om luă pe dafinul care mergea cu mama-sa și îl duse în brațe. un țipăt de durere se auzi din gura reginei. „Nu vă temeți”, zise omul, „nu-i fac nimic”. La ușa sălii a dat pruncul mamei sale. Intrând în sală, regina și familia regală se puseră pe scaunele miniștrilor. Regele șezu pe un fotoliu de-a stânga președintelui și zise: „Am venit aici ca să se înconjure o crimă mare”. Regina puse pe dafin lângă sine. „Să-l ducă lângă președinte, el este al națiunii, austriaca nu este vrednică de iubirea lui”, așa răsuna o voce. Un ușier luă pruncul, care plângea de spaimă și se ținea tare de mama sa.

După Constituție nu era iertat să se dezbată în fața regelui și pentru aceea familia regală a fost închisă în legea „logografului”¹. 16 ore a stat aici regele, regina, pruncii, sora regelui, damele care o petrecuseră și ultimii miniștri credincioși ai regelui. A vedea o muiere stând în acea mică închisoare, de dimineață până la ora 2 în ziua următoare, în care timp nu au gustat nimic, decât apă cu strugurași udată cu lacrimi, scăldată în sudori, cu pruncul dormind pe genunchi, care muiere fusese regină a Franței, este un lucru tragic. Maria Antoinette ceru o basma. Niciunul din câți o petrecuseră nu a putut să-i dea o basma, cu care să nu fie oprit sângele celor care i-au apărat. În adunarea națională se făcură propuneri de depunerea regelui. După mai multe dezbateri, citi Vergmand decretul. Poporul francez se provoca a forma un convent național. Șeful puterii executive e suspendat. La ora 2, fiindu-se ședința, familia regală a fost dusă într-o mănăstire, unde se mobilară în grabă câteva celule. Fiind întuneric, se puseră lumini în țevile puștilor și așa fu dusă familia regală pe dinaintea lăncilor, de pe care curgea sângele, între strigătele sălbatice ale poporului. Pruncul regesc era înspăimântat. Maria Antoinette îl

¹ Logograful a fost un ziar foarte bun și neparțial, care publica decursul ședințelor spre supărarea Iacobinilor. Din cauza că s-a închis familia regală în lege, raportorul n-a avut loc și așa despre ședința din 10 august nu s-a publicat nici un raport. Curând după aceea a fost suprimat ziarul.

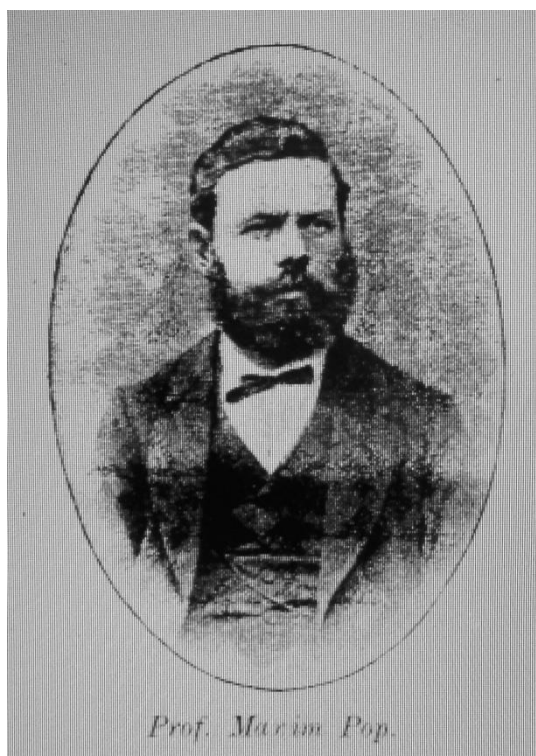
Maxim POP

lua de la Aubier, îi spuse ceva la ureche. Pruncul merse voios în sus pe trepte și zise: „mama mi-a promis a mă culca în chilia ei, pentru că m-am purtat așa de bine față de oamenii aceștia răi”. Familia regală, obosită, se culcă. Mulțimea de afară striga: „Aruncați-ne capul ei jos”. Strigarea străbătu la urechile regelui. În ziua următoare veni răzvrătirea unelor dame de ale sale ca să-și ofere serviciul. Regina le întinse mâna și le zise: „Noi suntem pierduți. toată lumea a ajutat la nimicirea noastră”. Intrând pruncii în chilie, zise regina: „Sărmanii prunci! Cât de crudel este a nu vă putea da o moștenire atât de frumoasă și a trebui a zice: cu noi s-au isprăvit toate”. După aceea întrebă despre Tuileries, despre morți, despre persoanele de care se interesa, cum prințesa de Tarente, ducesa de Luynes. Dar care era starea ei? N-aveau schimburi, veșminte, nu aveau nimic. A fost necesită ca pentru principele de coroană să primească de la soția ambasadorului englez veșmintele fiului ei și a face d-lui Aubier onoarea de a împrumuta de la el 50 louisdori. Oferindu-se unele dame a-i procura cele de lipsă, zise Maria Antoinette: „Nu am crezut că reginei din Franța îi vor lipsi ghetete”.

În zilele următoare Maria Antoinette a fost constrânsă să asiste la scenele din adunare și să asculte petițiile care cereau capetele elvețienilor. Într-una din zile, fiind iarăși dânsa în legea logografului, văzu în grădină mai mulți curioși îmbrăcați onest și în liniște. Dânsa salută, însă unul dintre ei a răspuns: „Nu trebuie să mai ostenești a-ți pleca capul grațios, pentru că nu mult îl vei avea”.

În fine, adunarea, sătulă de umilirea familiei regale, a trimis-o în turnul templului¹.

(va urma)

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VII, 1890, nr. 218, p. 871-872.

ÎNSEMNĂTATEA ȘTIINȚELOR NATURALE ȘI REFORMELE CE LE RECLAMĂ STUDIUL LOR ÎN ȘCOLILE NOASTRE

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

V. Disproporțiunea în împărțirea și predarea materialelor de învățământ din școlile primare, gimnaziale sau liceale

În cele următoare voi încerca să mă explic mai de aproape despre modul cum cuget eu să se facă îmbunătățirile cerute de timp în programele școlilor noastre.

Am amintit mai sus, cum că adevăratul scop al școlilor noastre primare este îndoit:

a) a pregăti cetățeni buni pentru societate;

b) a pregăti tinerimea pentru școli mai înalte și, cu deosebire, pentru școlile speciale.

Atât pentru un scop, cât și pentru altul, este de lipsă neapărată ca să punem mare valoare pe deosebitele ramuri ale științelor naturale.

Mai înainte de a demonstra aceasta trebuie să vă atrag atenția, cum că în genere împărțirea materiilor este foarte defectuoasă, începând de la clasa I primară poporală și până la clasa a VIII-a liceală sau gimnazială sau chiar până la universitate¹. Luați d-voastră un plan de învățământ de la o școală primară de-a noastră, chiar și de la una cu 4 clase, care sunt mai bine organizate și coordonate, apoi luați programa de studii a unui liceu, eu cred că veți fi surprinși de disproporția împărțirii timpului cu privire la diferitele obiecte de învățământ. Așa, de exemplu, în clasa a III-a și a IV-a primară, unde învățământul intuitiv începe a se transforma în studii mai sistematice, veți observa că pentru toate ramurile științelor naturale: Zoologia, Botanica, Mineralogia, Fizica și Chimia, abia sunt două ore pe săptămână, adică 4 pentru amândouă clasele, pe când pentru Limba Română, pentru ambele clase 8-9 ore, pentru Limba Germană 4, pentru Limba Maghiară 4 și așa mai departe. Însă chimia este un fenomen rar în școlile primare, chiar din cele primitive elemente ale chimiei rar se învață câte ceva în aceste școli; cât despre școlile rurale, în această privință nici nu vorbesc.

În programa de studii a gimnaziilor este surprinderea și mai mare, pentru că numai pentru Limba Latină în 8 clase se sacrifică pe săptămână câte 14 ore, pentru Limba Greacă în 6 clase 18 ore, care împreună fac 59 ore, iar pentru științele naturale, adică: Zoologia, Botanica, Mineralogia, Geologia, Fizica și Chimia abia 21 ore pe săptămână pentru toate clasele gimnaziale. Adică două limbi moarte care pentru viață n-au nici un folos practic, consumă 59 ore, pe când toate ramurile științelor naturale împreună abia 21 ore, adică numai a treia parte. Despre celelalte studii nici nu fac amintire, cred a fi destul acestea².

Apoi nu trebuie să vă mirați dacă se găsesc studenți înmănușați și cu diplome de bacalaureat care pretind că știu 5 limbi, că știu multă matematică și istorie, știu multe dogme religioase și altele, cu un cuvânt capul lor este plin de știință și numai în științele naturale sunt cu totul ignoranți. Este adevăr, aceștia nu pot să-ți povestească cu un adevărat patos despre rătăcirile lui Odiseu, despre războiul Troiei, despre faptele lui Zoie și celorlalți zei din Olimp, și alte multe povești din mitologia greacă și latină ce le-au învățat traducând pe Homer, pe Virgiliu și pe Ovidiu și alții. Însă, dacă pornești cu un asemenea tânăr bacalaureat afară la câmp și ajungând la o holdă, îl întrebi cum se numește cutare plantă sau buruiană din holdă, care trebuie plivită, îți stă pe loc și răspunde: n-am învățat-o, nu o cunosc. Dacă te pune păcatul și-i pui întrebarea: care pământ este mai bun pentru cutare holdă, pentru grâu, porumb, orz, ovăz, pentru vie și altele sau pentru ce gunoiesc oamenii pământul lor? La toate a-

¹ Autorul are în vedere mai mult programele școlilor române din Austro-Ungaria.

² După programa cea nouă a guvernului unguresc pentru limba latină se cere 48 ore, pentru limba grecească 19 ore, în total 67 ore. Pentru istoria naturală 9 ore, pentru fizică 10 ore, acestea împreună fac 19 ore. Însă despre acestea voi reveni cu altă ocazie, când voi trata în partea a II-a despre școlile secundare.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

cestea și la altele o mulțime de acestea, nu-ți va da nici un răspuns. Dacă cumva a avut fericirea de a învăța de la tatăl său de acasă înainte de a veni la școală, îți va răspunde atât cât ar răspunde și badea Ion care nu a fost niciodată la școală. Iar de nu a învățat de la tatăl său nimic, îți va răspunde, adică nici atât cât badea Ion; ba sunt cazuri unde nu va ști să deosebească grâul de orz sau de secară. Las la o parte alte întrebări mai științifice, de exemplu explicarea alimentării, a holdelor, a viilor, a pădurilor și descrierea acestui fenomen fiziologic, precum și descrierea părților alimentare. Nu mai vorbesc aici de explicarea pentru ce unele pietre de pe câmp sunt mai grele decât altele, pentru ce unele se pot întrebuința la un scop sau lucrare, iar altele pentru altul; pentru ce pământul argilos este rău pentru agricultură și mai bun pentru oale, cărămizi; pentru ce calcarul, trahitul, granitul, sienitul și altele sunt mai bune pentru clădire decât gresia și pietrele șistoase? La toate acestea și la sute altele îți va rămâne dator cu răspunsul. Pentru ce? Pentru că nu le-a învățat. Și pentru ce nu le-a învățat? Pentru că n-a avut când. Tot timpul în școală și l-a consumat cu declinări, conjugări, preparări la clasici, cu aoriste și verbe neregulate, active și pasive, din limba latină și greacă, cât nu-i mai rămâne timp și pentru alte științe ca acestea. Apoi chiar la bacalaureat, cine se interesează dacă cunoști sau nu cutare plantă, cutare animal sau mineral, dacă știi întrebuințarea acestora și însemnătatea lor pentru viață? nimeni nu pretinde riguros de acestea de la candidații noștri și aceștia nici nu le cunosc. Ignoranța acestora în ceea ce se atinge de științele naturale te înspăimântă.

După sistemul nostru în vigoare este destul pentru un candidat da bacalaureat ca să capete testimoniu de eminență dacă știe să explice pe Herodot, Homer, Tacit, Horațiu, Virgiliu, Cicerone și alții. dară nici cu atâta nu este mulțumit. Înțelepciunea acestor examene merge până a pretinde de la candidați ca dânșii să ghicească chiar și mersul gândirii acelor mari autori și mari literatori. Din istoria naturală nu se zice nimic¹.

Și, în adevăr, lumea este atât de întoarsă și legată de prejudiciile timpului, încât toate aceste lucruri anormale, căci așa trebuie să le numim, le privește de niște lucruri firești; ba încă este atât de preocupată în această direcție ca și când omul, care nu știe latină sau greacă, nici nu se consideră între oamenii culți. Câți nu susțin și astăzi acele nefericite și în adevăr scâlciate idei că omul care nu a învățat carte latinească și grecească nu este cult sau cel puțin nu este destul de cult. Unii apărători ai clasicității sunt atât de entuziasmați pentru studiile clasice încât nu rareori îi auzi zicând că o cultură adevărată fără de limbile clasice nici nu se cugeta.

Istoria civilizației ne învață că nici o luptă nu este atât de grea ca lupta contra prejudecăților. Știu că ne va costa mult până ce se vor stârpi și aceste prejudecăți, până ce se va curăța acea rugină a unui timp trecut când cartea latinească era simbolul oricărei înțelepciuni omenești, era, așa zicând, piatra filosofală; ne va costa, în adevăr, mult până societatea va ajunge la acel punct încât să recunoască ca adevăr sacru că mai mare lipsă au tinerii noștri să învețe în școală științele naturale, să cunoască bine toate produsele și fenomenele naturii, întrebuințarea și folosul acestora, decât aoriste, verbe neregulate și fanteziile tuturor clasicilor antici. Sau dacă este, după cum susțin umaniștii noștri, în adevăr, trebuință ca să învețe ideile acestor clasici, se naște întrebarea, oare acelea nu le putem cunoaște și studia fără să învățăm chiar limba originală a autorului? Autorii clasici nu sunt ei traduși și explicați mai în toate limbile moderne? Pentru ce atâta pierdere de timp? Ar fi trist dacă voind să cunoașteți ideile religioase ale lui Zoroastru, Confucius sau Mohamed, să fim siliți să învățăm limba persană, chineză sau arabă.

Nimeni nu poate nega că este bine și frumos să știm toate limbile, prin urmare și limbile latină și greacă, ba încă și limbile orientale, precum sanscrita, araba, mongolica, japoneza și altele; însă aceasta nu este de absolută necesitate, pe când a ști toate ramurile științelor naturale este de neapărată trebuință, este o necesitate de primă ordine. Mitologia, religia și filosofia egipteană le putem studia foarte ușor, fără să știm limba egipteană, putem cunoaște învățăturile lui Moise fără să știm limba ebraică, putem studia, în fine, ideile religioase și filosofice ale tuturor popoarelor fără să cunoaștem limbile lor, ci numai din traduceri. De ce să nu putem învăța și cunoaște asemenea și ideile autorilor clasici latini și greci numai din traduceri, de care se găsesc mai în toate limbile moderne, fără să studi-

¹ În Ungaria din Istoria naturală nu se face examen de bacalaureat, ci se dă o notă din clasele inferioare.

Însemnătatea științelor naturale și reformele ce le reclamă studiul lor în școlile noastre

em limbile în chestiune? Nu limba face și înalță pe omul cult, ci ideile și cunoștințele lui. Limba este numai un mijloc de a putea cunoaște ideile, de a împărtăși și a primi cunoștințe.

Dacă în țările care țin de coroana Ungariei, la un examen prescris pentru copil, ce vor a fi primiți într-un gimnaziu, se constată că copiii examinați fac multe greșeli ortografice în scriere sau nu pronunță destul de corect sunetele la citire, sau nu poate să citească curent în limba germană sau maghiară, zicem îndată că copiii nu sunt destul de pregătiți pentru gimnaziu.

Iar dacă tot acestor copii le vei da o plantă ca să-ți descrie numai părțile principale ale florii sau să descrie frunza, rădăcina, această neștiință și nepregătire nu surprinde pe nimeni. Chiar și dacă va răspunde câte o absurditate nepermisă unuia care nu se ocupă cu știință, de exemplu calul este un animal rumegetor, aceasta nu este lucru băător la ochi.

Dar cine se mai ocupă astăzi cu acestea la examenele prescrise pentru primirea elevilor în gimnazii; cine mai poate pretinde și cunoștința științelor naturale. Aceasta nu este în uz. Legea nu o pretinde aceasta, prin urmare nu se face. Va să zică, nimeni nu întreabă pe școlari când intră în gimnaziu, dar nici după ce a trecut cursurile liceale dacă a învățat ceva din științele naturale sau nu. Dacă posedă cunoștința lor, este bine; dacă nu, iară bine. Atât de disprețuite și neconsiderate sunt astăzi științele naturale în școlile noastre din Ungaria. Nu cred să existe nicăieri aceasta în măsură ca la noi. Iată direcția falsă în care se cresc și se instruiesc copiii noștri¹!

VI. Însemnătatea științelor naturale în agricultură și foloasele ce i le procură. Rolul agriculturii în cultura unui popor

Și ca să pot ilustra și mai bine însemnătatea științelor naturale, dați-mi voie să atrag atențiunea d-voastră pentru un moment asupra însemnătății lor pe un teren mai familiar nouă, adică pe terenul agronomic, care este în faptă cea mai însemnată ramură a vieții noastre și în care se consumă mai întreagă activitatea poporului nostru.

În secolul nostru s-a dezvoltat o mare și intensivă activitate pe acest teren. Toate științele de aplicație, precum chimia, fizica, zoologia, botanica, mineralogia sunt chemate în ajutorul acestei ramuri a ocupației omenești. Chimia a descoperit elemente noi, combinații noi de materie, a pus la analiză cantitativă și calitativă compoziția corpurilor organice și anorganice folositoare. Mecanica a studiat forțele și aplicarea lor, a procurat agriculturii ajutoarele cele mai imense. Pe om l-a făcut din muncitor brut un conducător inteligent și un domn pe produsele naturii. Aburul și electricitatea au fost chemate în ajutorul industriei și a produs minuni. Globul pământesc se acoperi cu nenumărate rețele de drumuri de fier, care se înmulțesc din zi în zi și aduc omului bogății, precum și bunurile culturii și civilizației popoarelor depărtate. Prin firul electric zboară gândirile noastre dintr-o lume într-alta, precum se povestea odată în basme. Prin toate acestea se înalță cugetarea, se produc mari frământări în spiritul omului.

Agricultorul reclamă și dânsul partea sa în acest progres. Suveranii și erudiții își îndreptară ochii și cugetările spre pământ; ei l-au studiat, l-au analizat, l-au cercetat și s-au convins că pământul este o mamă generoasă care plătește munca omului cu prisos. S-au făcut spre acest scop mii de societăți, reuniuni. S-au creat școli și tot felul de asociații folositoare. S-au făcut toate numai ca agricultura să înainteze și să prospere. Și rezultatul este surprinzător. Apoi s-a inventat aparate noi, noi instrumente agricole. Astăzi aburul ară, grapă, sapă, cosește, treieră. Cu brațe puține se produce mult și avuții mari.

Omul care știe să se folosească de avantajele naturale muncește puțin și dobândește mult, pe când omul lipsit de aceste avantaje muncește mult și are dobândă puțină. Și aceea ce se întâmplă cu un individ, se întâmplă și cu un popor întreg. Un popor care aplică avantajele științelor naturale câștigă în averi, se înavuțește material și după aceasta și în cultură și civilizație, pentru că averea este fundamentul adevărat al culturii și al civilizației. Un popor care nu face aceasta, nu se folosește de aceste mari avantaje în cultură și industrie, rămâne în sărăcie și condamnat la întuneric.

¹ *Educatorul*, București, Anul I, 1883, nr. 16, p. 126-128.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Concluzia ce urmează și din acestea este cea următoare: *să studiem științele naturale, să le popularizăm peste tot locul și, cu deosebire, în școală, căci numai așa vom putea propăși cu succes în privința averilor și a dezvoltării. Să dăm instrucțiunii, în genere, o direcție mai practică și mai folositoare.*

VII. Însemnătatea științelor în creșterea vitelor și a îmbunătățirii lor

Timpu nu-mi permite ca să dovedesc lipsa unei răspândiri mai raționale a științelor naturale și, prin urmare, importanța lor pe terenul vieții practice. Dar, ca să vă puteți forma cel puțin o părere mai clară și o convingere mai tare despre aceasta, îmi iau permisiunea să vă rog ca să ne transportăm împreună pentru un moment în împrejurările vieții de toate zilele. Cred însă că vom face mai bine dacă nu vom alerga departe, ci vom rămâne tot în împrejurările în care se află poporul nostru.

O ramură foarte însemnată a avuției noastre naționale este, fără îndoială, creșterea vitelor și pentru ținuturile muntoase această ramură este, putem zice, singurul izvor de viață.

Dacă suntem constrânși pentru contribuțiuni, noi ducem o vită la târg pentru ca să ne procurăm bani; dacă facem o nuntă, ducem o vită la târg; dacă avem în înmormântare, ducem una sau mai multe vite la târg; dacă avem de îndeplinit lipsuri casnice, avem de cumpărat sare, opinci, săpun, lumânări și altele, ducem o vită la târg. Și dacă ajungem cu vitele noastre la târg, ne speriem cu ce prețuri trebuie să le vindem.

Și dacă ne punem întrebarea: de unde vine aceasta? Răspunsul scurt și cuprinzător este: din lipsa unei instrucțiuni mai bune, mai corespunzătoare, mai raționale a științelor naturale, de la o direcție mai practică a școlilor.

Dacă în școlile noastre s-ar preda zoologia, nu numai în întindere mai mare, dar și într-un mod mai rațional, mai practic, dacă s-ar reflecta mai mult în aplicația celor învățate, dacă în școlile noastre tratându-se ovidelile, bovidelile, porcinele, ceguinele și toate acele familii și genuri de animale câte aparțin culturii noastre de vite domestice, s-ar specifica rasele, s-ar indica bunătatea lor, deosebirea între ele, atât în preț, cât și în întreținere; dacă s-ar indica regenerarea lor prin încrucișare și altele; dacă, zic, s-ar face toate acestea în școlile noastre primare, cei ieșiți și școli ar începe a pricepe și a se convinge cum că, zău, o economie bună nu cere a să întrețină multe vite la număr, însă rele și de puțin preț, ci este mai bine a se crește mai puține, însă bune și cu preț însemnat. S-ar convinge până la evidență că vitele multe cer nutriment mult, încăperi multe, griji și pază multă și, în urmă, cheltuieli mai multe; însă folos puțin și că, zău, mai bine este a ține o vacă bună, care dă până la 8 oca de lapte pe zi, decât trei, care toate împreună nu dau atâta lapte.

Toate acestea și alte îmbunătățiri economice de această natură se pot face în școală și prin școală, punându-se greutatea cuvenită pe studiul științelor naturale. Cel ce nu a studiat la școală, va imita, de bună seamă, pe cei ce au studiat în școală și în acest chip întreg poporul va pregăti îmbunătățirea stării sale economice.

VIII. Însemnătatea pădurilor. Importanța științei botanice cu privire la exploatarea pădurilor și a industriei de lemne

O ramură, pot zice cea importantă, a industriei noastre din acest ținut¹ o ocupă fără îndoială frumoasele noastre păduri. Acest tezaur de mii de milioane se exploatează fără nici o rațiune, se dezvoltă fără îndurare și fără folos. Apoi, și cât se exploatează, se face de străini sau în favoarea vădită a străinilor, pe când adevărații proprietari sunt numai muncitori ce-și vând marfa produsă de ei mai în cinste.

Coastele și dealurile ce, odată, erau împodobite cu păduri atât de frumoase, de tot felul, astăzi au devenit niște locuri sterpe, niște râpe și surpături ce amenință pe trecător de a-și primejdui viața. lipsa de păduri pe hotarele noastre aduce și lipsa de iarbă, de fân, de pășune și chiar de o îndestulătoare

¹ Fostul regiment II de graniță și fostul district al Năsăudului, în care se află multe păduri.

Însemnătatea științelor naturale și reformele ce le reclamă studiul lor în școlile noastre

recoltă de cereale. Dacă toate aceste păduri erau cruțate la timp, foloasele ar fi fost foarte mari.

Dar să stăm și să ne uităm pentru un moment la industria noastră de lemne, fiindcă ne aflăm chiar într-un ținut unde această industrie este mai răspândită¹.

Câtă muncă nu costă pe bieții noștri oameni ca să scoată niște trunchi sau butuci pentru a face unul sau două care de scândură de rezonanță² și câtă muncă până ce capătă prețul pe dânsule! Spre acest sfârșit se aleg arborii cei mai frumoși, afle-se chiar în mijlocul pădurii; se nimicesc pentru ca să se găsească unul 10 sau 20 alții. câtă daună nu se comite numai aici! Să mai adăugăm și împrejurarea că de multe ori dintr-u arbore ce se taie spre scopuri de speculă, rămâne altădată mai mult de jumătate sau chiar întreg nefolositor.

Și tot această manipulațiune nerațională și vătămătoare provine, lăsând la o parte lipsa unei inspecții bune și a unei administrații silvice corespunzătoare în ultima analiză din lipsa studiului botanic aplicat, din care școlarul învață nu numai a cunoaște tot felul de plante folositoare, dar învață să cunoască toate foloasele și orice întrebuintă, învață a pricepe însemnătatea pădurilor și prețul lor real. Aici ar învăța, pentru ca numărul cel mare al pădurilor este condiția că se dezvoltă o vegetație de arbori îmbelșugată; ar învăța însemnătatea meteorologică a pădurilor și anume pentru ce ploile și roua sunt mai spornice și în cățătime³ mai mare acolo unde se află păduri decât acolo unde lipsesc cu totul sau sunt foarte puține. Ar învăța mai departe a se folosi de orice bucățică de lemn, fie cât de mică, pentru una sau altă ramură de industrie; ar învăța că din pădurile noastre nu este nimic de lepădat, nici bucățelele ca cotorul penei de găscă. Ar învăța, în fine, a se îngriji mai bine și a prețui mai mult conservarea, cultivarea și regenerarea pădurilor.

Nu voiesc să vă mai amintesc de foloasele și lipsa științelor naturale în o mulțime de alte ramuri de industrie, de comerț, de tehnologie și de mecanică. Întrebați pe cel din urmă mașinist de la o locomotivă sau fabrică să vă spuie acela câtă trebuință a simțit dânsul de științele naturale numai ca să învețe mecanismul acelei mașini; și anume a simțit trebuința de studiul mecanicii, a hidrostaticii, a aerostaticii, a chimiei și așa mai departe.

Întrebați pe un simplu tăbăcar (dubălar, timar) și vă va spune câtă trebuință are dânsul de cunoștințele chimice, de reacțiile și combinațiile chimice. Și este precum cunoaștem cu toții mare lipsă și de oameni de această categorie.

Apoi, oriunde vom merge, privind cu atenție la orice ramură a ocupațiilor noastre de fiecare zi, vom descoperi la moment și fără multă greutate, cum că ar fi bine să ne înarmăm cât se poate de bine cu tot felul de cunoștințe din frumoasele științe naturale și cum că de aceste științe simțim de mai multă trebuință decât oricare altă știință. concluzia ce urmează din cele arătate mai sus este: să reformăm școlile noastre, să introducem și să stăruim ca științele naturale să se predea cu mai multă îngrijire și cu mai mare interes, căci numai astfel introducem o direcție mai practică în școlile noastre și în viața cetățeanului viitor⁴.

(Va urma)

¹ Pe Valea Bârgăului se face un mare negoț cu lemne. O mulțime de locuitori trăiesc numai din aceasta. Însă veniturile acestei neguțătorii sunt foarte mici. Cei ce muncesc și sunt proprietari sunt tot săraci, iar alții se înavuțesc. Efectul direcțiunii rele ce se urmărește în școală!

² De un scurt timp se devastează toate pădurile acelu ținut pentru specula de rezonanțe. dacă se continuă devastarea în extensiunea și în dimensiunile de astăzi numai 2-3 ani, Valea Bârgăului rămâne fără păduri și populația devine proletară.

³ Cantitate, cătime, mărime.

⁴ *Educatorul*, București, Anul I, 1883, nr. 17, p. 131-134.

DIN GRANIȚĂ

Tie, Năsăud, pământul muștrărilor

Octavian SCRIDON

Îți închin aceste rânduri chinuite, în pragul Crăciunului așa de scump tinereții noastre.
Pământ al muștrărilor...

Te-am părăsit așa cum tu nu meritai, lăsându-te singur. Singur cu toți morții tăi, singur cu mândria rănită a eroismului tău de altădată, singur cu tot ce ai dat neamului acestuia de-a lungul istoriei sale.

Și, parcă din clipa în care te-am lăsat acolo, în spatele graniței așa de straniu înfiptă în mijlocul pădurilor tale, străbate până la noi șoapta nedumeririlor, glasul de foc al tuturor muștrărilor.

Nedumeriri și muștrări...

Iată mesajul tău, Năsăud înlănțuit.

Ne întreabă nedumerit Vasile Nașcu, grănicerul dârz, care de cinci ori a bătut trudnic la porțile Vienei, cerșind împăratului de atunci - și de totdeauna – drepturile fraților săi.

Ne întreabă vicarii – figuri venerabile de apostoli ai vrerilor noastre de ieri – care n-au știut ce îi odihna în strădaniile lor de risipire a întunericului din mijlocul turmei pe care le-a fost rânduit s-o păstorească.

Ne întreabă miile de cătane negre, toți Fiii lui Marte de pe Valea Rodnei, care au sângerat odinioară pe cele mai îndepărtate câmpuri de bătaie ale Europei, punând în uimire și zăgăzuind până și avântul neînfricatului Napoleon.

Și ne întreabă apoi feciorul popii din Hordou, cel care trimetea vorbă aspră:

Să țină potrivnicii minte
Că-s vii când e vorba de țară
Și morți-n morminte.

Simțim fiecare seară, pe adierile nepătrunsului, dogoarea întrebărilor ce vin de departe. Și cât de chinuitor este glasul morților!

Dar de pe toate cărările refugiului nostru îți trimitem, Năsăud, pământ de glorie și lumină, răspuns întremător, strigăt nepotolit de nădejde.

Nu ne blestema! Mai bine aprinde-ți toate luminile, ce răsar din mormintele tale, să nu rătăcim pe drumuri străine dorurilor noastre...

Aceasta e colinda pe care gândul nostru ți-o cântă într-o noapte tristă de Ajun printre străini.

Gândul nostru. Numai el, pentru că stăpânii ți-au ferecat porțile, ca să nu străbată acest Crăciun, până la tine, nici un sol al nădejדilor noastre.

Dar gândul, gândul cine e în stare să-l zăgăzuiască?

Cu el te colindăm în noaptea aceasta.

Ascultă-ne și ne cheamă în casă, la căldura dragostei tale, că frigul e aspru și venim azi îmbrăcați doar în haina scumpă a tinereții noastre...

Sibiu, Crăciunul anului 1940¹.

¹ *Glasul Strămoșesc*, Sibiu, Anul VII, 1941, nr. 2, p. 3

TABLOU NOMINAL

cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

Alexandru DĂRĂBAN

Număr curent	Numele și prenumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat	A luat parte la mișcări impuse de război			
						Chemat fiind			A fost refugiat
						La partea activă, ca soldat pe front	La partea sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc	Pentru a fi arestat sau internat	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Rus George V.	Prundu Bg.	plugar	soldat	-	X	-	-	-
2	Bodașca Nicolae	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
3	Bodașca Simion	idem	idem	Fruntaș	Bronz	X	-	-	-
4	Grajdiu Toader	idem	idem	Soldat	-	-	X	-	-
5	Vlad Leon D.	idem	zidar	Caporal	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
6	Grajdiu Nicolae	idem	plugar	Caporal	-	X	-	-	-
7	Vrăjmaș George T.	idem	idem	Soldat	-	-	X	-	-
8	Bruj Ion G.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
9	Beșa Dumitru	idem	idem	Fruntaș	Bronz	X	-	-	-
10	Vlad Ioan	idem	Prof.	Sergent elev	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

11	Buleu Toader	Prundu Bg.	plugar	Soldat	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
12	Ruscău Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
13	Oltean Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
14	Ruscău George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
15	Dipșan Petre	idem	idem	Fruntaș	-	X	-	-	-
16	Buraga Leon	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
17	Hasnas Ion	idem	idem	Soldat	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
18	Monda Macedon	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
19	Moldovan Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
20	Givan Andron	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
21	Ușeri Nicolae I. Lazar	idem	idem	Plut.	Argint I Argint II	X	-	-	-
22	Tanca Simion	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
23	Moișan Simion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
24	Andreica Dumitru	idem	idem	Plut.	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
25	Forfota Simion	idem	idem	Caporal	Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1						22	3	-	-
26	Rus Toader	Prundu Bg.	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
27	Greab Toader	idem	idem	idem	Bronz	X	-	-	-
28	Bodașcă Macavei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
29	Forfota Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
30	Halosta Nicolae	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
31	Bălan Toader N.	idem	idem	idem	Bronz	X	-	-	-
32	Bălan Dumitru Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
33	Greab George	idem	idem	Fruntaș	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

34	Otelea Vasile	Prundu Bg.	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
35	Covaciu Vasile	idem	zilier	idem	Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
36	Bălan Timoftei	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
37	Buleu Costan	idem	idem	idem	Crucea Carol	X	-	-	-
38	Tanca Macavei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
39	Badiu Petre	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
40	Beșa Livius	idem	idem	idem	Bronz	X	-	-	-
41	Sucilea Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
42	Ușeri Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
43	Givan Macedon	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
44	Barsan Moise	idem	idem	idem	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
45	Vrăjmaș Ilie I. Șt.	idem	idem	Fruntaș	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
46	Ciurea Dumitru I D.	idem	idem	Soldat	-	-	X	-	-
47	Bruj Ion I. Sim.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
48	Otelea Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
49	Andreica Ilie	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
50	Marcu Nicolae	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
51	Albu Ion I. Maftai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
52	Buta Ion G.	idem	idem	Sergent	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
53	Halosta Ilie	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
54	Beșa Toader	idem	idem	idem	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
55	Trișca Ion	idem	idem	idem	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 2						27	3	-	-
56	Axente Toader	Prundu Bg.	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
57	Pavelean Ion	idem	idem	idem	-	-	X	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

58	Ilieș Macedon	Prundu Bg.	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
59	Forfota Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
60	Beșa Larion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
61	Givan Nicolae	idem	idem	Caporal	-	X	-	-	-
62	Badiu Dănilă	idem	idem	Soldat	Bronz	X	-	-	-
63	Vrăjmaș Macedon	idem	idem	Sergent	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
64	Forfota Ion	idem	idem	Plut. major	Aur Vitejie	X	-	-	-
65	Buraga Dumitru	idem	idem	Soldat	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
66	Frijan George	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
67	Buleu Ștefan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
68	Danca Ștefan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
69	Axente Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
70	Hasnas George	idem	idem	Caporal	-	X	-	-	-
71	Șchiopu Ion	idem	brutar	Soldat	-	-	X	-	-
72	Badiu Simeon	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
73	Ruscau George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
74	Moișan Leon	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
75	Gruber Mor	idem	zilier	idem	-	-	X	-	-
76	Moldovan Vasile	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
77	Monda Niculaie G.	idem	fierar	idem	-	X	-	-	-
78	Vlad Constantin	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
79	Vlad Vasile	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
80	Sonea Vasile	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
81	Flămând Larion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
82	Albul George S. (L. ?)	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
83	Albul Nicolai V.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
84	Bălan Dumitru D.	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
85	Givan Dumitru T.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 3						25	5	-	-
86	Iacob Naftali	Prundu Bg.	măcelar	soldat	-	X	-	-	-
87	Zaharie Grigore	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
88	Forfota Nicolai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
89	Givan Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
90	Corci Petre	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
91	Brosbul Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
92	Hersch Herman	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
93	Bența Leon	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
94	Gorea George L.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
95	Lăzăruț Dumitru L.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

96	Galben Toader I.	Prundu Bg.	plugar	soldat	-	X	-	-	-
97	Gavan Ilie	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
98	Bugnari Costan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
99	Bălan Nicolai D.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
100	Stern Adolf	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
101	Flămând Iacob	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
102	Moișan George I.	idem	plugar	Caporal	-	X	-	-	-
103	Buleu Dumitru M.	idem	zilier	Soldat	-	X	-	-	-
104	Moldovan Simeon	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
105	Nasalean Ion	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
106	Pavelean Petre	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
107	Bodașca Ion G.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
108	Monda Vasile S.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
109	Vrășmaș Toader S.	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
110	Beșa Macedon	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
111	Givan Nicolai S.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
112	Lazar Livius (?)	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
113	Moișan Ștefan N.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
114	Bruj Ion D.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
115	Turteltaub Altor	idem	brutar	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 4						29	1	-	-
116	Andreica Sucilea Nicolai	Prundu Bg.	plugar	soldat	-	-	X	-	-
117	Albu Ștefan I.	idem	zilier	idem	-	-	X	-	-
118	Andreica Lazar	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
119	Albu Simeon T.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
120	Albu Ion N.	idem	zilier	idem	-	-	X	-	-
121	Albu Ștefan N.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
122	Axente Toma	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
123	Albul Simeon Șt.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
124	Bruș Simeon G.	idem	plugar	Caporal	-	X	-	-	-
125	Beșa Dumitru Șt.	idem	idem	Fruntaș	-	X	-	-	-
126	Buraga Dumitru	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
127	Bălan Vasile G.	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
128	Bruș Nicolai	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
129	Badiu Aurel	idem	idem	Caporal	-	X	-	-	-
130	Beșa Toader	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
131	Bălan Zaharie	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
132	Badiu Larion	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
133	Bălan Toma	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
134	Bruș Ilie	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
135	Beblea Maței	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
136	Badiu Larion	idem	plugar	Caporal	-	X	-	-	-
137	Bodașca Luca	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
138	Buraga Petre	idem	brutar	idem	-	X	-	-	-
139	Beșa Toader	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
140	Badiu Ioan	idem	zilier	Fruntaș	-	X	-	-	-
141	Beșa George A.	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

142	Bozga Gavril	Prundu Bg.	zilier	Soldat	-	X	-	-	-
143	Buleu George N.	idem	cojocar	idem	-	X	-	-	-
144	Buleu Ioan	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
145	Badiu Ștefan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 5						23	7	-	-
146	Bruș Vasile G.	Prundu Bg.	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
147	Bugnari Todor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
148	Bălan Anton	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
149	Badiu Ștefan	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
150	Beșa Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
151	Bălan Toader A.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
152	Bruș Simeon T.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
153	Bălan Anton L.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
154	Bălan Monda Petre	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
155	Bozga Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
156	Beșa Simeon I.	idem	zilier	idem	-	-	X	-	-
157	Bodașca Toader G.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
158	Beblea Ștefan	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
159	Beches Ion	idem	comer- ciant	idem	-	-	X	-	-
160	Beșa Vasile Petre	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
161	Bruș Vasile S.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
162	Bălan Ilie	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
163	Bruș Alexa	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
164	Beșa Petre	idem	zilier	idem	-	-	X	-	-
165	Burbulea Nechita	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
166	Czarcă (Țarcă?) Grigore	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
167	Ciupa Ilie	idem	zilier	idem	-	-	X	-	-
168	Dablea Timoftei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
169	Dodul Dumitru	idem	cojocar	Plut.	Argint II	X	-	-	-
170	Dodul Pantelimon	idem	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
171	Dan Todor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
172	Dodul Petre	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
173	Danca Petre	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
174	Dipșan Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
175	Dan Simeon	idem	morar	idem	-	-	X	-	-
TOTAL PAGINA 6						19	11	-	-
176	Bruș Paramon	Prundu Bg.	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
177	Petre Monda	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
178	Ușeri Toader	idem	idem	Sergent	Bronz Argint I Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
179	Zdrobău Tanase	idem	idem	Soldat	-	-	X	-	-
180	Bucnari Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
181	Sucilea Anton Cilica	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

182	Cahlar Valeriu	Prundu Bg.	fierar	Soldat	-	X	-	-	-
183	Vrăjmaș Nicolai S.	idem	econom	idem	-	X	-	-	-
184	Beblea Dănilă	idem	idem	Caporal	-	X	-	-	-
185	Vânca Conon	idem	idem	Soldat	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
186	Albu George J.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
187	Beșa Anton	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
188	Sartus Simeon	idem	idem	Caporal	-	X	-	-	-
189	Tanca Ștefan N.	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
190	Bența George	idem	idem	Fruntaș	Argint II	X	-	-	-
191	Sucilea Nicolai	idem	idem	Soldat	-	-	X	-	-
192	Halosta Dumitru M.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
193	Vlad Maței	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
194	Galben Ion S.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
195	Flămând Todor S.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
196	Flămând Ștefan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
197	Ușeri Ioan Șt.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
198	Pop Vasile	idem	idem	idem	Bronz Argint I Argint II	X	-	-	-
199	Umbach Carl	idem	măcelar	Sergent	Bronz	X	-	-	-
200	Popp Alexandru	idem	cojocar	Caporal	Bronz Argint II	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 7						21	4	-	-
201	Albul Ion	Prundu Bg.	cojocar	Soldat	-	-	X	-	-
202	Lazaruț George	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
203	Popa Anhidim	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
204	Bruș Vasile D.	idem	idem	Caporal	-	X	-	-	-
205	Greab Toader G.	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
206	Rus Gavril	idem	idem	Fruntaș	-	X	-	-	-
207	Ciurea Dumitru	idem	idem	Soldat	-	-	X	-	-
208	Hangan Costan	idem	idem	idem	Argint I	X	-	-	-
209	Bodașca Cosma	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
210	Vrăjmaș Ilie	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
211	Ștefănuț Toader	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
212	Ștefănuț Leon	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
213	Brosbul Sever	idem	idem	Plut.	Argint I	X	-	-	-
214	Vlad Mihai Șt.	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
215	Flămând Ioan L.	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
216	Monda Dumitru C.	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
217	Vrăjmaș Ștefan S.	idem	păpuțar	idem	-	X	-	-	-
218	Rus Teofil M.	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
219	Halosta Nicolai M.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
220	Oprian Nicolai V.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
221	Andreica George	idem	idem	Caporal	-	X	-	-	-
222	Andreicuț Gavril	idem	idem	Soldat	-	-	X	-	-
223	Albul Grigore M.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

224	Andreica Ilie	Prundu Bg.	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
225	Albul Toader	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
226	Albul Dumitru V.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
227	Albul Leon V.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
228	Albul Niculai Goc.	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
229	Axente Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
230	Albu Andron	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 8						25	5	-	-
231	Furnea Octavian	Prundu Bg.	avocat	Caporal	-	-	X	-	-
232	Forfota George	idem	plugar	Fruntaș	-	X	-	-	-
233	Flămând Ion S.	idem	zilier	Soldat	-	X	-	-	-
234	Iușan Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
235	Forfota Niculai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
236	Flămând Todor A.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
237	Fliscan Nistor	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
238	Flămând Vasile	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
239	Flămând Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
240	Frișan Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
241	Frișan Gavril	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
242	Forfota Ion D.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
243	Gomont Iuliu	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
244	Givan Ștefan	idem	plugar	Fruntaș	-	X	-	-	-
245	Givan Ion V.	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
246	Galben Mihai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
247	Givan Dumitru G.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
248	Givan Cosma	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
249	Gâța Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
250	Galben Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
251	Givan Ion Pinteleasa	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
252	Greab Gavril	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
253	Galben Leon	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
254	Guguluș Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
255	Givan Ion Maria	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 9						22	3	-	-
256	Gamonti Ion	Prundu Bg.	zilier	Soldat	-	X	-	-	-
257	Greab Dumitru	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
258	Georgița Gâța	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
259	Givan Ion G.	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
260	Gâța Macavei	idem	zilier	idem	-	-	X	-	-
261	Georgița Vasile	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
262	Givan George	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
263	Grajdîu Petre	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
264	Greab Dănilă	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
265	Givan Petre A.	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
266	Hangan Ioan G.	idem	idem	Caporal	-	X	-	-	-
267	Hasnas Dumitru	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
268	Hasnas Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
269	Hangan Simion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

270	Hangan Toader G.	Prundu Bg.	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
271	Halosta Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
272	Hangan Ion G.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
273	Hangan Dumitru G.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
274	Hangan Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
275	Halosta Ilie	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
276	Hacvanea Andras	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
277	Hângănuț George	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
278	Hangan Ion T.	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
279	Hangan Ilie	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
280	Hangan Cifor	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
281	Halosta Ion T.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
282	Halosta Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
283	Hangan Mihai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
284	Jauca Procop	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
285	Condrea Cosma	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 10						26	4	-	-
286	Curtean Larion	Prundu Bg.	plugar	Caporal	-	X	-	-	-
287	Corci Ioan	idem	zilier	Soldat	-	X	-	-	-
288	Cahler Valer	idem	fierar	idem	-	X	-	-	-
289	Condrea Dănilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
290	Costea Pavel	idem	comer- ciant	idem	-	-	X	-	-
291	Curtean Dumitru	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
292	Curean Macedon	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
293	Condrea Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
294	Curtean Toader C.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
295	Cornea Domide	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
296	Câmpan Dănilă V.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
297	Cornea Vasile	idem	pădurar	Sergent	-	X	-	-	-
298	Condrea Ilie	idem	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
299	Lușcan Filip	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
300	Lupșor Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
301	Moldonan Simeon	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
302	Moldovan Pavel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
303	Monda Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
304	Moișan George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
305	Moișan Ioan I.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
306	Morari Pavel	idem	idem	Caporal	-	X	-	-	-
307	Monda George Gr.	idem	zilier	Soldat	-	X	-	-	-
308	Moișan Simeon L.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
309	Monda Pantilimon	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
310	Moldovan Ion G.	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
311	Monda Mihai	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
312	Moldovan Grigore L.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
313	Moldovan Ion M.	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
314	Morari Vasile	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
315	Moldovan Grigore D.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

TOTAL PAGINA 11						26	4	-	-
316	Moișan Costan	Prundu Bg.	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
317	Monda Grigore G.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
318	Monda Grigore T.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
319	Moișan Dumitru	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
320	Monda Ilie Bula	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
321	Monda George M.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
322	Moișan Vasile	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
323	Monda Niculai D.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
324	Moldovan Niculai Gav.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
325	Moldovan Luca	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
326	Moișan Teofil	idem	idem	Fruntaș	-	X	-	-	-
327	Moldovan Toader	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
328	Nap Vasile	idem	zilier	idem	-	-	X	-	-
329	Otelea Simeon G.	idem	brutar	Caporal	-	X	-	-	-
330	Otelea Ioan	idem	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
331	Purceilea Ioan	idem	comer- ciant	Plut.	-	X	-	-	-
332	Popp Todor D.	idem	zilier	Caporal	-	X	-	-	-
333	Pastor Mihai	idem	zilier	Soldat	-	X	-	-	-
334	Pavelea Pavel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
335	Popp George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
336	Purcil Ștefan	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
337	Pudilic Ștefan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
338	Pilug Aurel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
339	Pop Carp Leon	idem	idem	Caporal	-	X	-	-	-
340	Pădure Simeon	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
341	Ropa Leon	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
342	Rus Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
343	Radu George	idem	zidar	idem	-	X	-	-	-
344	Rus Ion Cosma	idem	zilier	idem	-	-	X	-	-
345	Răcila Costan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 12						20	10	-	-
346	Rus Ioan Gr.	Prundu Bg.	păpuțar	Soldat	-	X	-	-	-
347	Rus Simeon	idem	plugar	idem	-	-	X	-	-
348	Roppa Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
349	Someșan Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
350	Ștefănuț Leon G.	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
351	Sucilea Simeon	idem	plugar	Caporal	-	X	-	-	-
352	Savul Ștefan	idem	zilier	Soldat	-	X	-	-	-
353	Sandul Ștefan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
354	Ștefănuț Gavril	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
355	Someșan Mihai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
356	Sucilea Constantin	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
357	Sucilea Grigore	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
358	Sas Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
359	Tonea Toader	idem	cizmar	Sergent	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

360	Tursa Iacob	Prundu Bg.	păpuțar	Plut.	-	X	-	-	-
361	Tanca Ion George	idem	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
362	Tanca Gavril	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
363	Talpos Niculai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
364	Tanca Ștefan T.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
365	Tala Cifor	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
366	Tanca Luca	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
367	Tanca Mihai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
368	Taloi Toader	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
369	Taloi Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
370	Tanase Dumitru	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 13						21	4	-	-
371	Ușeri Toader S.	Prundu Bg.	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
372	Ușeri Gavril	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
373	Ușeri Niculai	idem	idem	Sergent	-	X	-	-	-
374	Ușeri Toader Timoftei	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
375	Ușeri Maxim	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
376	Ușeri Ilie Ștefan	idem	idem	Sergent	-	X	-	-	-
377	Ușeri George G.	idem	idem	Caporal	-	X	-	-	-
378	Ușeri Victor	idem	idem	Soldat	-	-	X	-	-
379	Ușeri Dumitru M.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
380	Ușeri Ștefan I.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
381	Vrăjmaș Ilie G.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
382	Vrăjmaș Ion V.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
383	Vlad Dănilă	idem	idem	Caporal	Argint II	X	-	-	-
384	Vlad Leon	idem	zidar	idem	-	X	-	-	-
385	Vlad George	idem	măsari	Soldat	-	X	-	-	-
386	Vlad Simion	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
387	Vrăjmaș Luca	idem	zilier	idem	-	-	X	-	-
388	Vlad Dumitru	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
389	Vlad Liviu	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
390	Vlad Ioan Danca	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
391	Vlad Niculai Gal.	idem	croitor	idem	-	X	-	-	-
392	Vrăjmaș Liviu	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
393	Vlad Andrei	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
394	Vlad Timoftei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
395	Vlad Niculai Vart.	idem	cancelist	Ajutor de sublocotenent	-	X	-	-	-
396	Vrăjmaș Ion G.	idem	plugar	Soldat	-	X	-	-	-
397	Vrăjmaș George Ilie	idem	zilier	idem	-	X	-	-	-
398	Vlad Leon I. Gr.	idem	plugar	Caporal	-	X	-	-	-
399	Vlad Ion I. Macedon	idem	idem	Soldat	-	X	-	-	-
400	Bozga Ilarion	Tiha Bg.	Înv.	idem	-	-	-	-	X
TOTAL PAGINA 14						26	3	-	1

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

RECAPITULAȚIE

TOTAL PAGINA 1	22	3	-	-
TOTAL PAGINA 2	27	3	-	-
TOTAL PAGINA 3	25	5	-	-
TOTAL PAGINA 4	29	1	-	-
TOTAL PAGINA 5	23	7	-	-
TOTAL PAGINA 6	19	11	-	-
TOTAL PAGINA 7	21	4	-	-
TOTAL PAGINA 8	25	5	-	-
TOTAL PAGINA 9	22	3	-	-
TOTAL PAGINA 10	26	4	-	-
TOTAL PAGINA 11	26	4	-	-
TOTAL PAGINA 12	20	10	-	-
TOTAL PAGINA 13	21	4	-	-
TOTAL PAGINA 14	26	3	-	1
TOTAL PAGINA 1-14	332	67	-	1
TOTAL GENERAL	400			

Prundu Bârgăului la 8 februarie 1922

Grigore Vlad – primar
Teofil Ușeriu – plugar
Iuliu Suceava – paroh
Victor V. Oanea – secretar comunal¹.

Observație: La fila 117 verso s-a greșit numărătoarea, de la poz. 397 trecând la poz. 399, totalul fiind de 400 și nu 401 participanți.

¹ Arhivele Naționale Sibiu, *Fond Astra - Tablou nominal despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii 1914-1918, județul Năsăud, comuna Prundu Bârgăului*, ff. 111-117 (f.-v.) și 118 (f.) Despre aceste documente din Fondul Astra au mai scris: Andreea Dăncilă Ineoan, *Investigând Primul Război Mondial din perspectiva unei anchete interbelice*, în „Astra Sabesiensis”, Sebeș, 2016, nr. 2, pp. 193-202; Ioan Popa, Laurențiu Toma, Tetiana Popa, *Românii din comitatele Sălaj, Sibiu și Solnoc-Dăbâca în Primul Război Mondial*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019, 323 p.; Tetiana Popa, Laurențiu Toma, Victor Sibianu, Rafael Țichindeleanu (coordonator Ioan Popa), *Românii din comitatele Bistrița-Năsăud, Ciuc, Mureș-Turda, Odorhei, Târnava Mare, Târnava Mică, Trei Scaune și Turda Arieș*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019, 566 p; Alexandru Bucur, Vasile Mărculeț, *Participarea românilor din fostul județ Timiș-Torontal la Primul Război Mondial*, în „Revista Bistriței”, ClujNapoca, Editura Accent, XXXIII/2019, pp. 101-123.

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Numărul curent	Numele și prenumele	Soarta îndurată în timpul războiului					În urma decedatului sau dispărutului a rămas		
		Mort pe câmpul de luptă	Mort în temniță, prilegie, în spital în urma bolilor sau rănilor	S-a reîntors acasă			Dispărut	Văduvă	Numărul orfanilor
				Ca invalid	Rănit, bolnav, însă în prezent e sănătos	Deplin sănătos			
1	2	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Rus George V.	-	-	X	-	-	-	-	-
2	Bodașca Nicolae	-	-	-	-	X	-	-	-
3	Bodașca Simion	-	-	-	X	-	-	-	-
4	Grajdiu Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
5	Vlad Leon D.	-	-	-	-	X	-	-	-
6	Grajdiu Nicolae	-	-	-	X	X	-	-	-
7	Vrăjmaș George T.	-	-	X	-	-	-	-	-
8	Bruj Ion G.	X	-	-	-	-	-	1	2
9	Beșa Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
10	Vlad Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
11	Buleu Toader	-	-	-	-	-	X	1	4
12	Ruscău Ion	-	-	-	-	-	X	1	4
13	Oltean Ion	-	-	-	-	-	X	1	4
14	Ruscău George	X	-	-	-	-	-	1	-
15	Dipșan Petre	-	-	-	-	-	X	1	3
16	Buraga Leon	-	X	-	-	-	-	1	1

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

17	Hasnas Ion	-	-	-	X	-	-	-	-
18	Monda Macedon	-	-	-	X	-	-	-	-
19	Moldovan Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
20	Givan Andron	-	-	-	X	-	-	-	-
21	Ușeri Nicolae I. Lazar	-	-	-	X	-	-	-	-
22	Tanca Simion	-	-	-	-	X	-	-	-
23	Moișan Simion	-	-	-	-	X	-	-	-
24	Andreica Dumitru	-	-	-	X	-	-	-	-
25	Forfota Simion	-	-	-	X	-	-	-	-
TOTAL PAGINA 1		2	1	2	8	9	4	7	18
26	Rus Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
27	Greab Toader	-	-	X	-	-	-	-	-
28	Bodașcă Macavei	-	-	-	-	-	X	1	2
29	Forfota Dumitru	-	-	-	X	-	-	-	-
30	Halosta Nicolae	-	-	-	-	-	X	-	-
31	Bălan Toader N.	-	X	-	-	-	-	1	2
32	Bălan Dumitru Ion	X	-	-	-	-	-	1	3
33	Greab George	-	-	-	-	X	-	-	-
34	Otelea Vasile	-	-	-	-	-	X	1	3
35	Covaciu Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
36	Bălan Timoftei	-	-	-	-	-	X	1	2
37	Buleu Costan	-	-	-	-	X	-	-	-
38	Tanca Macavei	-	-	-	-	-	X	1	1
39	Badiu Petre	-	-	-	X	-	-	-	-
40	Beșa Livius	-	-	-	-	X	-	-	-
41	Sucilea Ion	-	-	-	X	-	-	-	-
42	Ușeri Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
43	Givan Macedon	-	X	-	-	-	-	1	5
44	Barsan Moise	-	-	X	-	-	-	-	-
45	Vrăjmaș Ilie I. Șt.	-	-	-	X	-	-	-	-
46	Ciurea Dumitru I D.	-	-	-	-	X	-	-	-
47	Bruj Ion I. Sim.	-	-	-	-	X	-	-	-
48	Otelea Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
49	Andreica Ilie	-	-	-	X	-	-	-	-
50	Marcu Nicolae	-	-	-	-	X	-	-	-
51	Albu Ion I. Maftai	-	-	X	-	-	-	-	-
52	Buta Ion G.	-	-	-	X	-	-	-	-
53	Halosta Ilie	X	-	-	-	-	-	1	3
54	Beșa Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
55	Trișca Ioan	-	-	-	X	-	-	-	-
TOTAL PAGINA 2		2	2	3	7	11	5	8	21
56	Axente Toader	X	-	-	-	-	-	1	3
57	Pavelean Ion	-	X	-	-	-	-	1	4
58	Ilieș Macedon	-	-	-	X	-	-	-	-
59	Forfota Ion	X	-	-	-	-	-	1	2
60	Beșa Larion	-	-	-	-	X	-	-	-
61	Givan Nicolae	-	-	-	X	-	-	-	-

TABLONOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

62	Badiu Dănilă	-	-	-	X	-	-	-	-
63	Vrăjmaș Macedon	-	-	-	X	-	-	-	-
64	Forfota Ion	-	-	-	X	-	-	-	-
65	Buraga Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
66	Frijan George	-	X	-	-	-	-	1	3
67	Buleu Ștefan	-	-	-	-	-	X	1	4
68	Danca Ștefan	-	-	X	-	-	-	-	-
69	Axente Ion	-	-	-	-	-	X	1	5
70	Hasnas George	-	-	-	-	X	-	-	-
71	Șchiopu Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
72	Badiu Simeon	X	-	-	-	-	-	-	3
73	Ruscau George	X	-	-	-	-	-	1	-
74	Moișan Leon	-	X	-	-	-	-	1	3
75	Gruber Mor	-	X	-	-	-	-	1	7
76	Moldovan Vasile	X	-	-	-	-	-	1	1
77	Monda Niculaie G.	X	-	-	-	-	-	-	-
78	Vlad Constantin	X	-	-	-	-	-	-	3
79	Vlad Vasile	-	X	-	-	-	-	1	2
80	Sonea Vasile	-	-	-	-	-	X	1	2
81	Flămând Larion	X	-	-	-	-	-	-	-
82	Albul George S. (L. ?)	-	-	-	-	-	X	1	-
83	Albul Nicolai V.	-	-	-	-	-	X	1	3
84	Bălan Dumitru D.	-	-	-	-	-	-	1	3
85	Givan Dumitru T.	-	-	-	-	-	X	1	-
TOTAL PAGINA 3		9	5	1	5	4	6	16	48
86	Iacob Naftali	-	X	-	-	-	-	1	2
87	Zaharie Grigore	-	-	-	-	-	X	1	4
88	Forfota Nicolai	X	-	-	-	-	-	-	-
89	Givan Dumitru	-	-	-	-	-	X	1	4
90	Corci Petre	X	-	-	-	-	-	-	-
91	Brosbul Sever	X	-	-	-	-	-	-	-
92	Hersch Herman	X	-	-	-	-	-	-	-
93	Bența Leon	-	-	-	-	X	-	-	-
94	Gorea George L.	-	X	-	-	-	-	-	-
95	Lăzăruț Dumitru L.	-	-	-	-	X	-	-	-
96	Galben Toader I.	-	-	-	-	X	-	-	-
97	Gavan Ilie	-	-	-	-	X	-	-	-
98	Bugnari Costan	-	-	-	-	X	-	-	-
99	Bălan Nicolai D.	-	-	-	-	X	-	-	-
100	Stern Adolf	-	-	-	-	X	-	-	-
101	Flămând Iacob	-	-	-	-	X	-	-	-
102	Moișan George I.	-	X	-	-	-	-	-	-
103	Buleu Dumitru M.	-	X	-	-	-	-	-	-
104	Moldovan Simeon	-	X	-	-	-	-	-	-
105	Nasalean Ion	-	X	-	-	-	-	-	2
106	Pavelean Petre	-	X	-	-	-	-	-	-
107	Bodașca Ion G.	-	X	-	-	-	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

108	Monda Vasile S.	X	-	-	-	-	-	-	-
109	Vrăjmaș Toader S.	X	-	-	-	-	-	-	-
110	Beșa Macedon	-	X	-	-	-	-	-	-
111	Givan Niculai S.	-	X	-	-	-	-	-	-
112	Lazar Livius (?)	-	-	-	-	-	X	-	-
113	Moșan Ștefan N.	-	-	-	-	-	X	-	-
114	Bruj Ion D.	-	X	-	-	-	-	-	-
115	Turteltaub Altor	-	X	-	-	-	-	-	-
TOTAL PAGINA 4		6	12	-	-	-	12	3	12
116	Andreica Sucilea Niculai	-	-	-	-	X	-	-	-
117	Albu Ștefan I.	-	-	-	-	X	-	-	-
118	Andreica Lazar	-	-	-	-	X	-	-	-
119	Albu Simeon T.	-	-	-	-	X	-	-	-
120	Albu Ion N.	-	-	-	-	X	-	-	-
121	Albu Ștefan N.	-	-	-	-	X	-	-	-
122	Axente Toma	-	-	-	-	X	-	-	-
123	Albul Simeon Șt.	-	-	-	-	X	-	-	-
124	Bruș Simeon G.	-	-	-	-	X	-	-	-
125	Beșa Dumitru Șt.	-	-	-	-	-	X	-	-
126	Buraga Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
127	Bălan Vasile G.	-	-	-	-	X	-	-	-
128	Bruș Niculai	-	-	-	-	X	-	-	-
129	Badiu Aurel	-	-	-	-	-	X	-	-
130	Beșa Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
131	Bălan Zaharie	-	-	-	-	X	-	-	-
132	Badiu Larion	-	-	-	-	X	-	-	-
133	Bălan Toma	-	-	-	-	X	-	-	-
134	Bruș Ilie	-	-	-	-	X	-	-	-
135	Beblea Maștei	-	-	-	-	X	-	-	-
136	Badiu Larion	-	-	-	-	X	-	-	-
137	Bodașca Luca	-	-	X	-	-	-	-	-
138	Buraga Petre	-	-	-	-	X	-	-	-
139	Beșa Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
140	Badiu Ioan	-	-	X	-	-	-	-	-
141	Beșa George A.	-	-	-	-	X	-	-	-
142	Bozga Gavril	X	-	-	-	-	-	1	3
143	Buleu George N.	-	-	-	-	X	-	-	-
144	Buleu Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
145	Badiu Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 5		1	-	1	-	26	2	1	3
146	Bruș Vasile G.	-	-	-	-	X	-	-	-
147	Bugnari Todor	-	-	-	-	X	-	-	-
148	Bălan Anton	-	-	-	-	X	-	-	-
149	Badiu Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
150	Beșa Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
151	Bălan Toader A.	-	-	-	-	X	-	-	-
152	Bruș Simeon T.	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

153	Bălan Anton L.	-	-	-	-	X	-	-	-
154	Bălan Monda Petre	-	-	-	-	X	-	-	-
155	Bozga Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
156	Beșa Simeon I.	-	X	-	-	-	-	-	-
157	Bodașca Toader G.	-	-	-	-	X	-	-	-
158	Beblea Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
159	Beches Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
160	Beșa Vasile Petre	-	-	-	-	X	-	-	-
161	Bruș Vasile S.	-	-	-	-	X	-	-	-
162	Bălan Ilie	-	-	-	-	X	-	-	-
163	Bruș Alexa	-	-	-	-	X	-	-	-
164	Beșa Petre	-	X	-	-	-	-	-	-
165	Burbulea Nechita	-	-	-	-	X	-	-	-
166	Czarcă (Țarcă?) Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
167	Ciupa Ilie	-	-	-	-	X	-	-	-
168	Dablea Timoftei	-	-	-	-	X	-	-	-
169	Dodul Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
170	Dodul Pantelimon	-	-	-	-	X	-	-	-
171	Dan Todor	-	-	-	-	X	-	-	-
172	Dodul Petre	-	-	-	-	X	-	-	-
173	Danca Petre	-	-	-	-	X	-	-	-
174	Dipșan Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
175	Dan Simeon	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 6		-	2	-	-	28	-	-	-
176	Bruș Paramon	-	-	-	-	X	-	-	-
177	Petre Monda	-	-	-	X	-	-	-	-
178	Ușeri Toader	-	-	-	X	-	-	-	-
179	Zdrobău Tanase	-	-	-	-	X	-	-	-
180	Bucnari Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
181	Sucilea Anton Cilica	-	-	-	-	X	-	-	-
182	Cahlar Valeriu	-	-	-	-	X	-	-	-
183	Vrăjmaș Niculai S.	-	-	X	X	-	-	-	-
184	Beblea Dănilă	-	-	-	X	-	-	-	-
185	Vânca Conon	-	-	-	-	X	-	-	-
186	Albu George J.	-	-	-	-	X	-	-	-
187	Beșa Anton	-	-	-	-	X	-	-	-
188	Sartus Simeon	-	-	-	X	X	-	-	-
189	Tanca Ștefan N.	-	-	-	-	X	-	-	-
190	Bența George	-	-	-	X	-	-	-	-
191	Sucilea Niculai	-	-	-	-	X	-	-	-
192	Halosta Dumitru M.	-	-	-	-	X	-	-	-
193	Vlad Maței	-	-	X	-	-	-	-	-
194	Galben Ion S.	-	-	-	X	-	-	-	-
195	Flămând Todor S.	-	-	-	X	-	-	-	-
196	Flămând Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
197	Ușeri Ioan Șt.	-	-	-	-	X	-	-	-
198	Pop Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

199	Umbach Carl	-	-	-	X	-	-	-	-
200	Popp Alexandru	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 7		-	-	2	10	15	-	-	-
201	Albul Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
202	Lazaruț George	-	-	-	-	X	-	-	-
203	Popa Anchidim	-	-	-	-	X	-	-	-
204	Bruș Vasile D.	-	-	-	-	X	-	-	-
205	Greab Toader G.	-	-	-	X	-	-	-	-
206	Rus Gavril	-	-	-	X	-	-	-	-
207	Ciurea Dumitru	-	-	X	-	-	-	-	-
208	Hangan Costan	-	-	-	X	-	-	-	-
209	Bodașca Cosma	-	-	-	-	X	-	-	-
210	Vrăjmaș Ilie	-	-	X	-	-	-	-	-
211	Ștefănuț Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
212	Ștefănuț Leon	-	-	-	-	X	-	-	-
213	Brosbul Sever	-	X	-	-	-	-	-	-
214	Vlad Mihai Șt.	-	X	-	-	-	-	-	-
215	Flămând Ioan L.	-	-	-	-	-	X	-	-
216	Monda Dumitru C.	-	X	-	-	-	-	-	-
217	Vrăjmaș Ștefan S.	X	-	-	-	-	-	-	-
218	Rus Teofil M.	X	-	-	-	-	-	-	-
219	Halosta Niculai M.	X	-	-	-	-	-	-	-
220	Oprian Niculai V.	-	X	-	-	-	X	-	1
221	Andreica George	-	X	-	-	-	-	1	2
222	Andreicuț Gavril	-	-	-	-	X	-	-	-
223	Albul Grigore M.	-	-	-	-	X	-	-	-
224	Andreica Ilie	-	-	-	X	-	-	-	-
225	Albul Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
226	Albul Dumitru V.	-	-	-	X	-	-	-	-
227	Albul Leon V.	-	-	-	-	X	-	-	-
228	Albul Niculai Goc.	-	-	-	-	-	X	1	3
229	Axente Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
230	Albu Andron	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 8		3	5	2	5	13	2	2	6
231	Furnea Octavian	-	-	-	-	X	-	-	-
232	Forfota George	-	-	X	-	-	-	-	-
233	Flămând Ion S.	-	-	-	-	X	-	-	-
234	Iujan Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
235	Forfota Niculai	-	-	-	-	X	-	-	-
236	Flămând Todor A.	-	-	-	-	X	-	-	-
237	Fliscan Nistor	-	-	X	-	-	-	-	-
238	Flămând Vasile	-	-	-	-	-	X	1	-
239	Flămând Dumitru	-	-	-	-	-	X	1	1
240	Frijan Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
241	Frijan Gavril	-	-	-	-	X	-	-	-
242	Forfota Ion D.	-	-	-	-	X	-	-	-
243	Gomont Iuliu	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

244	Givan Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
245	Givan Ion V.	-	-	-	-	X	-	-	-
246	Galben Mihai	-	-	X	-	-	-	-	-
247	Givan Dumitru G.	-	-	-	X	-	-	-	-
248	Givan Cosma	-	-	-	-	X	-	-	-
249	Gâța Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
250	Galben Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
251	Givan Ion Pinteleasa	-	-	-	-	X	-	-	-
252	Greab Gavril	-	-	-	-	X	-	-	-
253	Galben Leon	-	-	-	X	-	-	-	-
254	Guguluț Dumitru	-	-	-	X	-	-	-	-
255	Givan Ion Maria	-	X	-	-	-	-	-	-
TOTAL PAGINA 9		-	1	3	3	16	2	2	1
256	Gamonti Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
257	Greab Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
258	Georgiția Gâția	-	-	-	-	X	-	-	-
259	Givan Ion G.	-	-	-	-	X	-	-	-
260	Gâța Macavei	-	-	-	-	X	-	-	-
261	Georgița Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
262	Givan George	-	-	-	-	X	-	-	-
263	Grajdiu Petre	-	-	-	-	X	-	-	-
264	Greab Dănilă	-	-	-	-	-	X	-	-
265	Givan Petre A.	X	-	-	-	-	-	-	-
266	Hangan Ioan G.	-	-	-	X	-	-	-	-
267	Hasnas Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
268	Hasnas Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
269	Hangan Simion	-	-	-	-	X	-	-	-
270	Hangan Toader G.	-	-	-	-	X	-	-	-
271	Halosta Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
272	Hangan Ion G.	-	-	-	-	X	-	-	-
273	Hangan Dumitru G.	-	-	-	X	-	-	-	-
274	Hangan Vasile	-	-	-	-	-	X	-	-
275	Halosta Ilie	X	-	-	-	-	-	1	3
276	Hacvanea Andras	-	-	-	-	X	-	-	-
277	Hângănuț George	X	-	-	-	-	-	1	1
278	Hangan Ion T.	-	-	-	-	X	-	-	-
279	Hangan Ilie	-	-	-	-	X	-	-	-
280	Hangan Cifor	-	-	-	-	X	-	-	-
281	Halosta Ion T.	-	-	-	-	X	-	-	-
282	Halosta Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
283	Hangan Mihai	-	-	-	-	X	-	-	-
284	Jauca Procop	-	-	-	X	-	-	-	-
285	Condrea Cosma	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 10		3	-	-	3	22	2	2	4
286	Curtean Larion	-	-	-	-	X	-	-	-
287	Corci Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
288	Cahler Valer	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

289	Condrea Dănilă	-	-	-	-	X	-	-	-
290	Costea Pavel	-	-	-	X	-	-	-	-
291	Curtean Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
292	Curean Macedon	-	-	-	-	X	-	-	-
293	Condrea Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
294	Curtean Toader C.	-	-	-	-	X	-	-	-
295	Cornea Domide	-	-	-	-	X	-	-	-
296	Câmpan Dănilă V.	-	-	-	-	X	-	-	-
297	Cornea Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
298	Condrea Ilie	-	-	-	-	X	-	-	-
299	Lușcan Filip	-	-	-	X	-	-	-	-
300	Lupșor Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
301	Moldonan Simeon	-	X	-	-	-	-	-	-
302	Moldovan Pavel	-	-	-	-	X	-	-	-
303	Monda Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
304	Moișan George	-	-	-	X	-	-	-	-
305	Moișan Ioan I.	-	-	-	-	X	-	-	-
306	Morari Pavel	-	X	-	-	-	-	-	-
307	Monda George Gr.	-	-	-	-	X	-	-	-
308	Moișan Simeon L.	-	-	-	-	X	-	-	-
309	Monda Pantilimon	-	-	-	-	X	-	-	-
310	Moldovan Ion G.	-	-	-	-	X	-	-	-
311	Monda Mihai	-	-	-	-	X	-	-	-
312	Moldovan Grigore L.	-	-	-	-	X	-	-	-
313	Moldovan Ion M.	-	-	-	-	X	-	-	-
314	Morari Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
315	Moldovan Grigore D.	-	-	-	-	X	-	-	-
	TOTAL PAGINA 11	-	2	-	3	25	-	-	-
316	Moișan Costan	-	-	-	-	X	-	-	-
317	Monda Grigore G.	-	-	-	-	X	-	-	-
318	Monda Grigore T.	-	-	-	-	X	-	-	-
319	Moișan Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
320	Monda Ilie Bula	-	-	-	-	X	-	-	-
321	Monda George M.	-	-	-	-	X	-	-	-
322	Moișan Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
323	Monda Niculai D.	-	-	-	-	X	-	-	-
324	Moldovan Niculai Gav.	-	-	-	-	X	-	-	-
325	Moldovan Luca	-	-	-	-	X	-	-	-
326	Moișan Teofil	-	-	-	-	X	-	-	-
327	Moldovan Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
328	Nap Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
329	Otelea Simeon G.	-	-	-	-	X	-	-	-
330	Otelea Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
331	Purceilea Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
332	Popp Todor D.	-	-	-	-	X	-	-	-
333	Pastor Mihai	-	-	-	-	X	-	-	-
334	Pavelea Pavel	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLON NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

335	Popp George	-	-	-	-	X	-	-	-
336	Purcil Ștefan	-	X	-	-	-	-	-	-
337	Pudilic Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
338	Pilug Aurel	-	-	-	X	-	-	-	-
339	Pop Carp Leon	-	-	-	-	X	-	-	-
340	Pădure Simeon	-	-	-	-	X	-	-	-
341	Ropa Leon	-	-	-	X	-	-	-	-
342	Rus Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
343	Radu George	X	-	-	-	-	-	-	-
344	Rus Ion Cosma	-	-	-	-	X	-	-	-
345	Răcila Costan	-	-	-	X	-	-	-	-
TOTAL PAGINA 12		1	1	-	3	25	-	-	-
346	Rus Ioan Gr.	-	-	-	-	X	-	-	-
347	Rus Simeon	-	-	-	-	X	-	-	-
348	Roppa Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
349	Someșan Ioan	-	-	X	-	-	-	-	-
350	Ștefănuț Leon G.	-	-	-	-	X	-	-	-
351	Sucilea Simeon	-	-	-	-	X	-	-	-
352	Savul Ștefan	-	-	X	-	-	-	-	-
353	Sandul Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
354	Ștefănuț Gavril	-	-	-	-	X	-	-	-
355	Someșan Mihai	-	-	-	-	X	-	-	-
356	Sucilea Constantin	-	-	-	-	X	-	-	-
357	Sucilea Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
358	Sas Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
359	Tonea Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
360	Tursa Iacob	-	-	-	-	X	-	-	-
361	Tanca Ion George	-	-	-	-	X	-	-	-
362	Tanca Gavril	-	-	-	-	X	-	-	-
363	Talpos Niculai	-	-	-	-	X	-	-	-
364	Tanca Ștefan T.	-	-	-	-	X	-	-	-
365	Tala Cifor	-	-	-	-	X	-	-	-
366	Tanca Luca	-	-	-	-	X	-	-	-
367	Tanca Mihai	-	X	-	-	-	-	1	4
368	Taloi Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
369	Taloi Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
370	Tanase Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 13		-	1	2	-	22	-	1	4
371	Ușeri Toader S.	-	-	-	-	X	-	-	-
372	Ușeri Gavril	-	-	-	X	-	-	-	-
373	Ușeri Niculai	-	-	-	-	X	-	-	-
374	Ușeri Toader Timoftei	-	X	-	-	-	-	-	-
375	Ușeri Maxim	-	-	-	-	X	-	-	-
376	Ușeri Ilie Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
377	Ușeri George G.	-	-	-	-	X	-	-	-
378	Ușeri Victor	-	X	-	-	-	-	-	-
379	Ușeri Dumitru M.	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Prundu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

380	Ușeri Ștefan I.	-	-	-	-	X	-	-	-
381	Vrăjmaș Ilie G.	-	-	X	-	-	-	-	-
382	Vrăjmaș Ion V.	-	-	-	-	X	-	-	-
383	Vlad Dănilă	-	-	-	X	-	-	-	-
384	Vlad Leon	-	-	-	-	X	-	-	-
385	Vlad George	-	-	-	-	X	-	-	-
386	Vlad Simion	-	X	-	-	-	-	1	4
387	Vrăjmaș Luca	-	-	-	-	X	-	-	-
388	Vlad Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
389	Vlad Liviu	-	-	-	X	-	-	-	-
390	Vlad Ioan Danca	-	-	-	-	X	-	-	-
391	Vlad Nicolai Gal.	-	-	-	-	X	-	-	-
392	Vrăjmaș Liviu	-	-	-	-	X	-	-	-
393	Vlad Andrei	-	-	-	-	X	-	-	-
394	Vlad Timoftei	-	-	-	-	X	-	-	-
395	Vlad Nicolai Vart.	-	-	-	-	X	-	-	-
396	Vrăjmaș Ion G.	-	-	-	-	X	-	-	-
397	Vrăjmaș George Ilie	-	-	-	-	X	-	-	-
398	Vlad Leon I. Gr.	-	-	-	-	X	-	-	-
399	Vlad Ion I. Macedon	-	-	-	-	X	-	-	-
400	Bozga Ilarion	-	-	-	-	-	-	-	-
TOTAL PAGINA 14		-	3	1	3	22	-	1	4

RECAPITULAȚIE

TOTAL PAGINA 1	2	1	2	8	9	4	7	18
TOTAL PAGINA 2	2	2	3	7	11	5	8	21
TOTAL PAGINA 3	9	5	1	5	4	6	16	48
TOTAL PAGINA 4	6	12	-	-	-	12	3	12
TOTAL PAGINA 5	1	-	1	-	26	2	1	3
TOTAL PAGINA 6	-	2	-	-	28	-	-	-
TOTAL PAGINA 7	-	-	2	10	15	-	-	-
TOTAL PAGINA 8	3	5	2	5	13	2	2	6
TOTAL PAGINA 9	-	1	3	3	16	2	2	1
TOTAL PAGINA 10	3	-	-	3	22	2	2	4
TOTAL PAGINA 11	-	2	-	3	25	-	-	-
TOTAL PAGINA 12	1	1	-	3	25	-	-	-
TOTAL PAGINA 13	-	1	2	-	22	-	1	4
TOTAL PAGINA 14	-	3	1	3	22	-	1	4
TOTAL PAGINA 1-14	27	35	17	50	238	35	43	121
TOTAL GENERAL	402¹						43	121

¹ Apar la total 402 din cauza că la poz. 183 a fost trecut atât la invalizi, cât și la răniți, iar la poz. 188 combatantul a fost trecut atât la răniți, cât și la deplin sănătoși. Scăzând pe cei doi, totalul corect este 400.

Concluzii

Conform statisticii care a fost realizată de Societatea „ASTRA” din Sibiu la câțiva ani după terminarea războiului, Tabelul Nominal cu toți combatanții care au participat la Primul Război Mondial din localitatea Prundu Bârgăului a fost întocmit de către primarul comunal Grigore Vlad secretarul cercual Victor V. Oanea (?), parohul ortodox Iuliu Suceava și plugarul Teofil Ușeriu la 8 februarie 1922.

În anii Primului Război Mondial (1914-1918) au fost mobilizați în Armata austro-ungară 400 de bărbați din localitatea Prundu Bârgăului.

Combatanții au fost:

- 247 plugari;
- 107 zilieri;
- 3 zidari;
- 1 profesor;
- 2 fierari;
- 3 comercianți;
- 1 pădurar;
- 5 brutari;
- 3 păpuțari;
- 1 cizmar;
- 16 economi;
- 2 măcelari;
- 4 cojocari;
- 1 avocat;
- 1 mășari;
- 1 croitor;
- 1 cancelist;
- 1 morar.

Din totalul de 400 de bărbați:

- au murit pe câmpul de luptă: 27.
- morți în temniță, în pribegie, în spital, în urma bolilor și rănilor: 35.
- au fost dați dispăruți: 35.

În urma lor au rămas:

- 33 văduve¹
- 121 orfani.

S-au întors acasă:

- Deplin sănătoși: 238.
- Invalizi: 17².
- Răniți, bolnavi, dar deveniți sănătoși: 50.

Din punct de vedere al gradelor militare avem următoarea situație:

- Soldați: 343
- Frunțași: 13
- Caporali: 27
- Sergenți: 8
- Elev sergent: 1
- Plutonier: 7
- Plutonier-major: 1
- Ajutor de sublocotenent: 1.

¹ 4 (patru) văduve s-au măritat (a se vedea poz. 142, 220, 277 și 367 din tabele).

² La un invalid i s-a amputat piciorul stâng (a se vedea poz. 207 din tabele).

TABLOU CU LOCUTORII DIN PRUNDU BÂRGĂULUI DECORAȚI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Nr. Crt.	Numele și prenumele	Ocupația	Gradul	Distincția primită				
				Aur	Argint I	Argint II	Bronz	Crucea Carol
1	Bodașca Simion	plugar	soldat	-	-	-	da	-
2	Vlad Leon D.	zidar	caporal	-	da	da	da	da
3	Beșa Dumitru	plugar	fruntaș	-	-	-	da	-
4	Buleu Toader	plugar	soldat	-	da	da	da	da
5	Hasnas Ion	plugar	soldat	-	da	da	da	da
6	Monda Macedon	plugar	soldat	-	-	-	da	da
7	Givan Andron	plugar	soldat	-	-	-	da	da
8	Ușeri Nicolae G.	plugar	plutonier	-	da	da	-	-
9	Andreica Dumitru	plugar	plutonier	-	da	da	da	da
10	Forfota Simion	plugar	caporal	-	da	da	-	da
11	Greab Toader	plugar	soldat	-	-	-	da	-
12	Bălan Toader N.	plugar	soldat	-	-	-	da	-
13	Greab George	plugar	fruntaș	-	da	da	da	da
14	Covaciu Vasile	zilier	soldat	-	da	da	-	da
15	Buleu Costan	plugar	soldat	-	-	-	-	da
16	Beșa Livius	plugar	soldat	-	-	-	da	-
17	Bârsan Moise	plugar	soldat	-	da	da	da	da
18	Vrăjmaș Ilie I. Șt.	plugar	fruntaș	-	da	da	da	da
19	Buta Ion G.	plugar	sergent	-	da	da	da	da
20	Beșa Toader	plugar	soldat	-	da	da	da	da
21	Vlad Dănilă	plugar	caporal	-	-	da	-	-
22	Badiu Dănilă	plugar	soldat	-	-	-	da	-
23	Vrăjmaș Macedon	plugar	sergent	-	da	da	da	da
24	Forfota Ion	plugar	plutonier	da	-	-	-	-
25	Buraga Dumitru	plugar	soldat	-	da	da	da	da
26	Dodul Dumitru	cojocar	plutonier	-	-	da	-	-
27	Ușeri Toader	plugar	sergent	-	da	da	da	da
28	Vânca Conon	econom	soldat	-	-	-	da	da
29	Bența George	econom	fruntaș	-	-	da	-	-
30	Pop Vasile	econom	soldat	-	da	da	da	-
31	Umbach Carl	măcelar	sergent	-	-	-	da	-
32	Popp Alexandru	cojocar	caporal	-	-	da	da	-
33	Hangan Costan	plugar	soldat	-	da	-	-	-
34	Brosbul Sever	plugar	plutonier	-	da	-	-	-
TOTAL				1	18	20	24	18
TOTAL GENERAL				81				

După cum se poate vedea comuna Prundu Bârgăului a avut un număr de 34 combatanți decorați, ceea ce reprezintă un procent de 8,5 % din totalul de 400 trimiși pe front.

După numărul total de medalii, adică 81, acestea reprezintă un procent de 20,25 % din totalul participanților la război.

COMUNISM

Dr. Laurențiu Oanea în dosarele Securității - Dosarul privind procesul intentat în anii 1938-1939 -

Alexandru DĂRĂBAN

Odată cu instaurarea regimului comunist, primii epurați au fost intelectualii, din această pătură făcând parte și marii oameni ai țării care au făcut posibil actul de la 1 Decembrie 1918. Înfăptuirea României Mari era concepută în istoriografia și propaganda comunistă ca rezultatul unei acțiuni ostile împotriva Uniunii Sovietice, implicit și împotriva revoluției proletare. Mulți dintre cei care au făcut parte din generația celor care au înlăptuit Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 au fost supuși represiunii comuniste, amintindu-i aici pe Iuliu Maniu, Iuliu Hossu, Pan Halipa, Ion Fluieraș, Iosif Jumanca și atâția alții. De fapt, imediat după acapararea puterii de comuniști, aceștia au trecut la distrugerea tuturor partidelor istorice, a liderilor lor, a clericilor și militarilor, o mare parte găsindu-și sfârșitul în închisori. și-au motivat aceste decizii ca pe niște acte programatice motivate istoric. Vina tuturor acelor care au fost distruși fizic a fost dragostea pentru patrie, pentru țară.

Argumentele cele mai relevante se regăsesc în arhivele Securității, în dosarele penale sau în cele personale întocmite făuritorilor Unirii, care au mai trăit după 6 martie 1945, majoritatea lor oameni bătrâni și mulți cu o stare precară de sănătate, care, cu toate acestea, nu au fost cruțați de acțiunile poliției politice și mulți dintre ei au sfârșit în închisorile comuniste. Documentele din propriile arhive ale Securității probează, cu date concrete, că aceasta i-a arestat, i-a trimis în lagăre, i-a supus domiciliului obligatoriu ori altor forme de persecuție sau, cel puțin, i-a ținut sub o strictă supraveghere pe toți aceia care au contribuit activ la făurirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 și care au mai trăit în anii comunismului. Fie că au fost delegați, participanți sau aleși în organismele Adunării Naționale de la Alba Iulia, „făuritorii Unirii“ au fost practic toți, într-un fel sau altul, obiect al „muncii de Securitate“. Unii au sfârșit tragic în închisori, alții au sfârșit săraci și supuși unui întreg cortegiu de umilințe sau, cel puțin, au trăit sub atenta supraveghere a poliției politice comuniste, cu spaima unei iminente arestări.

Printre aceia care au trăit și trecut prin asemenea forme de persecuție a fost sângeorzanul nostru, Dr. Laurențiu Oanea, unul dintre notarii Marii Uniri, a cărei semnătură se găsește pe principalele documente privind acest măreț act pentru țară și națiunea română.

Dr. Laurențiu Oanea s-a născut în anul 1888 în Sângeorzul Românesc (azi Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud), trecând la cele veșnice la data de 27 martie 1970 în București. A făcut școala în perioada 1899-1907 la Liceul Grăniceresc din Năsăud. După absolvire se înscrie la Universitatea din Cluj (1907) pentru a urma cursurile Facultății de Drept, dar va frecventa până în 1911 Universitățile din Budapesta, Graz și Viena. După absolvire va practica avocatura în Târgu Mureș. Colaborează începând cu anul 1908 la ziarul românesc din Ardeal. În urma activității depuse în perioada premergătoare izbucnirii războiului, pericolul ce-l reprezenta ca lider de opinie al românilor după intrarea României în război, de partea Antantei, Laurențiu Oanea fusese internat în anii 1917-1918 la Șoproon (Ungaria). Eliberat, va rămâne în proximitatea familiei avocatului Ștefan Cicio-Pop, la Arad. A devenit un activ susținător al activității Consiliului Național Central, în calitate de secretar, curier și mai ales executant al sarcinilor primite de la liderii români. Este însărcinat de membrii Consiliului Național Român Central să plece la Iași pentru a transmite guvernului român hotărârea lor de a organiza Adunarea Națională pentru a decide soarta Transilvaniei și a celorlalte provincii românești din fostul stat dualist austro-ungar, solicitând, totodată, ca armata regală să fie pregătită pen-

Alexandru DĂRĂBAN

tru a interveni în cazul exceselor unităților militare germane și maghiare aflate în retragere. El a fost primit de generalii Coandă și Prezan, dar și de I.I.C. Brătianu. Revine la Arad la 16 noiembrie 1918, aducându-i lui Ștefan Cicio-Pop o scrisoare din partea liderului PNL. Chiar dacă activitatea sa de avocat s-a derulat în cea mai mare parte până la acea dată în Târgu Mureș și Arad, și doar de puțină vreme se stabilise ca avocat în Rodna, năsăudenii îl aleg delegat al circumscripției la Adunarea Națională de la Alba Iulia, alături de protopopul Eliseu Dan, profesorul Ioan Păcurariu și avocatul bistrițean Victor Onișor.

A participat și la ședința din 30 noiembrie, când este conturat textul Rezoluției ce urma să fie prezentată spre adoptare a doua zi Adunării. Apropierea de liderii mișcării naționale îi aduc numirea în secretariatul Prezidiului Adunării de la 1 decembrie, alături de Silviu Dragomir, Alexandru Fodor, Sever Miclea ș.a. A fost ales membru în Marele Sfat Național, iar Ștefan Cicio-Pop îl solicită pe Laurențiu Oanea ca secretar general al Resortului Armatei și Siguranței Publice, al cărui responsabil fusese numit în Consiliul Dirigent.

Cu ocazia alegerilor din noiembrie 1919 pentru primul Parlament al României Mari, Laurențiu Oanea va fi ales deputat în circumscripția Năsăud. Va părăsi Partidul Național Român și va trece în Partidul Național Liberal, fiind ales în această nouă postură politică deputat la alegerile din 1920, 1926 și 1927, iar în 1931 senator, în aceeași circumscripție. În anul 1930 a fost ales președinte al Uniunii foștilor întemnițați și internați din motive politice. După 1919 se înscrie în Baroul avocaților din Ilfov și se stabilește în București. Colaborează cu articole de specialitate la Pandectele române. A publicat *România și Statul romano-catolic unguresc din Transilvania* (1932) și *Unirea Ardealului și Partidul Național-Liberal* (1935)¹.

Rodul muncii Securității, în ce-l privea pe Dr. Laurențiu Oanea, s-a materializat în 5 dosare, însumând peste 600 de pagini. Ce pare surprinzător, este prezența între cele 5 dosare a unuia din anul 1938-1939, care cuprinde datele privind un proces intentat lui Laurențiu Oanea. Probabil, și-au motivat și atașarea acestui dosar, pe motivul că și-n trecutul regim a avut probleme cu legea, constituind un argument în plus privind punerea sub urmărire a lui Laurențiu Oanea. În cele ce urmează ne vom opri asupra conținutului acestui dosar.

Dosarul era înregistrat la Tribunalul Militar din Cluj, faptele de care era acuzat dr. Laurențiu Oanea fiind „ultraj contra funcționarului public”, „ultraj contra autorității publice”, „calomnie” și „propagandă politică”. Dosarul întocmit (nr. 102155) are un opis cu 49 de poziții, totalizând 60 de pagini². Urmează referatul întocmit de comandantul Legiunii de Jandarmi Năsăud și Inspectoratul Regional de Jandarmi Cluj însoțit de adresa de trimitere în judecată către instanța judecătorească, în speță Tribunalul Militar Cluj. De la începutul acestui referat se poate observa că întocmirea actelor pentru darea în judecată a lui Laurențiu Oanea s-au făcut la ordinul prefectului județului Năsăud, colonel Dumitrache Ioan³. Prefectul județului îl acuza pe Laurențiu Oanea că a adus cuvinte incriminatoare, insulte și ultraj în exercițiul funcțiunii prefectului și a tuturor autorităților polițienești.

¹ Dr. Laurențiu Oanea, *Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918* (ediție îngrijită de dr. Felicia Aneta Oarcea), Arad, Editura Gutenberg Univers, 2018, p. 10-17.

² Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (A.C.N.S.A.S.), fond Documentar, dosar nr. P 117597, vol. 2, ff. 1-2.

³ Ion Dumitrache s-a născut pe 25 august 1889 în Ciorăști, în apropiere de Râmnicu Sărat. Cariera sa militară a început în 1909, când a intrat în Școala militară de ofițeri de infanterie, pe care a absolvit-o în 1911, primind gradul de sublocotenent. A fost repartizat la Regimentul 38 Infanterie *Neagoe Basarab* în Brăila. În 1917 a fost avansat la gradul de căpitan. A fost rănit de două ori în timpul luptelor din 1916-1917. După terminarea războiului, fiind încă pe frontul din Ungaria, în 1919, a fost admis la Școala Superioară de Război, în anul 1920 a fost avansat maior, iar în 1921 a fost repartizat în statul major al Diviziei 1 Vânători de la Arad. În anul 1924 a fost mutat la comandamentul Diviziei 1 Munte de la Sinaia. Ulterior, după o activitate susținută și pe deplin merit, în 1929 a fost avansat la gradul de locotenent-colonel, fiind numit comandant al Batalionului 2 Vânători de Munte din Caransebeș. Ulterior, în 1935, fiind avansat la gradul de colonel, a primit comanda Grupului 4 Vânători de Munte din Bistrița. În perioada dintre februarie 1938 și martie 1939 a îndeplinit, la ordin, și funcția de prefect al județului Năsăud (<https://jurnalspiritual.eu/portret-de-erou-generalul-de-corp-de-armata-ion-dumitrache-un-vanator-de-munte-si-a-sa-divizie-de-cremene/>).

Dr. Laurențiu Oanea în dosarele Securității
- Dosarul privind procesul intentat în anii 1938-1939 -

În urma cercetărilor efectuate, rezultatul acestora cuprindeau 19 puncte¹, după cum urmează:

Martorul Pavel Avram, prin declarația dată, a arătat că a fost de față când dl. Laurențiu Oanea a afirmat că prefectul, colonel Dumitrache Ioan, a insistat și a reușit să formeze noul consiliu de conducere a Cooperativei „Regna”² cu membri din Partidul Național Țărănesc și Gardiști³ și că susține pe dr. Ioan Pupăză, acesta făcând parte din cadrele nihilistilor⁴.

Dr. Traian Chitu arăta în declarația sa că a fost de față când Laurențiu Oanea când s-a exprimat cu următoarele cuvinte: „Dl. prefect al județului, colonel Dumitrache, este autorul moral și material al înlocuirii respectiv, a răsturnării vechiului consiliu de administrație „Regna” de sub președinția mea, cu noul consiliu și acesta cu tendința de a lovi în Partidul Liberal care a condus țara timp de 4 ani și a promovat elemente periculoase ordinii de stat din Partidul „Totul pentru Țară” (gardist și național țărănist). Dl. prefect este astăzi tovarăș cu instigatorul Dumitru Iulian – gardist și cu dr. Cornel Pop despre care dl. prefect are cunoștința că se ocupă cu răspândirea unor broșuri subversive ordinii de stat”⁵.

Avocatul Eremia Aurel arăta că a fost de față când Laurențiu Oanea s-a exprimat că prefectul județului a înlocuit membrii din conducerea Cooperativei „Regna” cu persoane care sunt național-țărăniști și gardiști⁶.

Primarul orașului Năsăud, Gheorghe Nășcuțiu, a declarat că a fost de față când dl. Laurențiu Oanea a făcut afirmații că prefectul județului sprijină pe gardiști și național-țărăniști.

Dr. Ilie Anton, avocatul Dumitru Nacu, Ștefan Lupu și Grigore Onoae, prin declarațiile lor, au susținut că prefectul i-a susținut pe gardiști și pe național-țărăniști⁷.

Un alt martor, Ștefan Gheorghe A. Belteag, declara că a fost de față la adunarea generală a „Regnei” din 11 aprilie 1938 când Laurențiu Oanea a afirmat că prefectul județului nu s-a limitat numai la măsurile de menținerea ordinii și a calmului, influențând delegații comunelor privind alegerea noii conduceri a „Regnei” prin înlăturarea foștilor liberali⁸.

Alți martori, Matei Șirlincan, Popovici Anton, Tomuța Sabin, au susținut prin declarațiile lor că l-au auzit pe Laurențiu Oanea la adunarea generală a „Regnei” din 11 aprilie 1938 că prefectul a in-

¹ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. P 117597, vol. 2, f. 3(f.) .

² Este vorba de adunarea generală ținută de Cooperativa „Regna” la data de 4 iunie 1938 pentru alegerea noii conduceri, în locul celei provizorii care a fost aleasă cu o lună înainte în urma detronării lui Laurențiu Oanea. La această adunare au participat majoritatea absolută a delegaților din cele 44 comune grănicerești, ca proprietare ale averilor și pădurilor din acest colț de țară. Ședința s-a ținut sub conducerea prefectului, colonel Dumitrache Ioan, și a inspectorului general E. Vâlceanu, delegatul Centralei cooperative. În adunarea din 11 aprilie 1938 o comisie specială a fost însărcinată cu verificarea gestiunii anului 1937. Între timp au mai avut loc câteva ședințe ale consiliului de administrație, câțiva membri au demisionat, locul lor fiind completat prin cooptare. S-a ajuns ca „Regna,, să aibă un nou consiliu de administrație din care s-a ales ca președinte pe dr. Cornel Pop, avocat. Centrala Cooperativelor n-a aprobat aceste demersuri, dând dispoziție ca vechiul consiliu de administrație să-și continue activitatea sub conducerea lui Laurențiu Oanea. Datorită dibăciei prefectului, s-a ajuns la un compromis între cele două consilii: ambele demisionând. Deci, în ședința din 4 iunie, ședință prezidată de inspectorul general E. Vâlceanu, ambele consilii fiind demisionate, a fost ales ca președinte țăranul Pavelescu din Tiha Bârgăului. Conducerea efectivă au avut-o prefectul Dumitrache și E. Vâlceanu. Punctul principal pe ordinea de zi a adunării a fost alegerea noului consiliu de administrație, născându-se două tabere cu păreri și liste diferite. Combinându-se listele, s-au ales următorii membri: dr. Leon Scridon – fost ministru, dr. Cornel Pop – avocat, prof. Iulian Dumitru, inspector școlar Olimpiu Ghiția, prof. Scurtu, Nicolae Onoie – avocat, preot Ion Buzdug și dr. Ștefan Pop – avocat din Bistrița. din partea Comisiei silvice a fost ales inginer inspector Ieronim Buzilă. Noii aleși au ales ca președinte pe prof. Iulian Dumitru, iar ca vicepreședinte pe avocatul Cornel Pop (*Curentul*, București, Anul XI, 1938, nr. 3719, p. 8).

³ Membrii ai Gărzii de Fier. Carol al II-lea îi vedea pe „gardiști” drept o amenințare

⁴ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. P 117597, vol. 2, f. 3 (f.).

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, f. 3 (f-v).

Alexandru DĂRĂBAN

fluențat delegații prezenți în luarea deciziilor, că au fost înlăturați liberalii fin fruntea „Regnei” fiind înlocuiți cu gardiști și național-țărăniști și că nu s-a limitat în menținerea ordinii și asigurarea măsurilor de siguranță¹.

Iulian Dumitru, prin declarația sa, a arătat că a făcut parte din Partidul „Totul pentru Țară” înainte de a se dizolva, iar după aceea nu s-a mai implicat, că l-a apoteozat pe Corneliu Z. Codreanu. Afirma că Laurențiu Oanea a avut insinuări calomnioase la adresa prefectului că a abuzat de calitatea ce o avea și prin procedurile ce le-a întrebuițat nu a lăsat să exprime liber voturile în adunarea generală a „Regnei” din 4 iunie 1938. Nega acuzațiile aduse la adresa sa de către învățătorul Partene Constantin Gagea Alexandru că ar fi afirmat că „în Țara românească nu este dreptate și că scaunul prezidențial îl va lua Corneliu Z. Codreanu care va conduce țara”².

Învățătorul Constantin Partene a declarat că în fața edificiului „Regnei” din Năsăud, cu ocazia adunării generale din 4 iunie 1938, a văzut un grup de mai multe persoane care discutau nervoși și gesticulau. Mai arăta că în luna decembrie 1937, aflându-se în Rodna, Iulian Dumitru a zis „că nu este dreptate în Țara Românească, toți vor fi împușcați și scaunul prezidențial îl va lua Corneliu Z. Codreanu”. În aceeași notă făcea declarația și martorul Țimuca Moise³.

Dr. Cornel Pop, fiind prezent la adunarea generală din 4 iunie 1938, afirma despre Laurențiu Oanea a ultragiât pe prefectul județului, afirmând că „duce acțiune subversivă contra Partidului Liberal, că a sprijinit elemente național-țărăniști și gardiste, că prefectul nu s-a mărginit la luarea măsurilor de ordine, ci prin presiunea abuzivă ce a exercitat-o nu a lăsat să se exprime liber voturile la adunarea Regnei”⁴.

Alexandru Gagea a afirmat că l-a auzit pe Iulian Dumitru când a afirmat că „măine-poimăine căpitanul nostru Codreanu ai să-l vezi la conducere pe scaunul lui Vodă”. Mai arăta că la data de 4 iunie 1938, la ieșire din sala din colțul clădirii Regnei, Iulian Dumitru a întrebat pe Cornel Pop că „de ce-l amenință dl. Nacu că ar fi distribuit afișe politice contra Coroanei”, iar Iulian Dumitru a răspuns „să nu-i fie frică că azi-măine o să vadă pe Codreanu pe scaunul Regelui”⁵.

Angheluș Aurel arată că în 4 iunie 1938 a ascultat o discuție ce a avut loc între Iulian Dumitru și Cornel Pop în care, primul, îi zicea celui de-al doilea „să nu-i fie frică de amenințări de amenințările d-lui Nacu căci, în curând, poate va veni Căpitanul stăpânul țării și atunci toți își vor plăti cu capul ceea ce au făcut”⁶.

Pretorul Rodnei, Emil Dumitru, care a luat parte la adunarea din 4 iunie 1938, care putea da unele relații referitor la cele menționate în acest referat, era în concediu, neputând fi interogat⁷.

Inginerul Buzilă Ieronim, cu domiciliul în Vatra Dornei, a luat parte la adunarea Regnei din 4 iunie 1938, nu a putut fi audiat deoarece era plecat în străinătate urmând a i se lua mărturie de către instanța de judecată⁸.

Cum era și normal, la acest dosar trebuia să existe și declarația (ultima aflată la referat) celui învinuit, adică a dr. Laurențiu Oanea, pe care o redăm în continuare:

„Subsemnatul Dr. Laurențiu Oanea, avocat, domiciliat în București, B-dul Vintilă Brătianu, nr. 10, de ani 50, căsătorit, cu doi copii, serviciul militar satisfăcut, la cererea d-lui maior comandant al Legiunii de Jandarmi al județului Năsăud, la ordinul d-lui prefect al județului Năsăud, ca să declar care a fost înțelesul celor declarate în adunarea generală a Regiei Cooperative „Regna” în fața d-lui prefect și dacă am ultragiât atât pe d-l prefect și pe d-l comandant al Legiunii de Jandarmi și pe organele poliției în subordine, dau următoarele precizări:

1. Cu nici un cuvânt nu am ultragiât nici pe d-l prefect, nici pe d-l comandant al legiunii de

¹ *Ibidem*, f. 3 (v).

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, f. 3 (v) – f. 4(f.).

⁵ *Ibidem*, f. 4(f.).

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

Dr. Laurențiu Oanea în dosarele Securității
- Dosarul privind procesul intentat în anii 1938-1939 -

Jandarmi, nici organele de poliție în subordine. În toată vorbirea mea nu a fost nici un cuvânt jignitor adresat cuiva.

2. Am arătat că, în frământarea de la adunările din 11 aprilie, 4 iunie, d-l prefect a susținut contra foștilor partizani al Partidului Liberal, pe aderenții cei mai expuși a Gărzii de Fier și ai Partidului Național Țărănesc – ramura Iuliu Maniu. Din actualul consiliu de administrație ai Regiei Cooperative Regna sunt gardiști domnii Iulian Dumitru, comandant în județul Sibiu, exponent al mișcării gardiste și acel care în 1923 a aruncat cu gaze asfixiante în Academia de Înalte studii din București, periclitând viața d-lui profesor Tașca. de asemenea, este gardist nedemisionat din partid dl. inginer Ieronim Buzilă care a încurajat organizarea cuiburilor gardiste în fabrica Vatra Dornei. D-l. Iulian Dumitru, în câteva ocazii, a apoteozat faptele lui Zelea Codreanu și a spus despre condamnarea dânsului nu este nici o nenorocire, căci va ajunge ca și Hitler să ia conducerea Statului. În această privință sunt cercetări și Siguranța Generală din București. Mai invoc martori pe lângă prezenta mea declarație și pe domnii Constantin Partene, director în Maieru, Aurel Angheluș, funcționar în Ilva Mică și Alexandru Gagea din Sângeorz-Băi. Aceste persoane ne-au făcut mie aceste declarații.

Rog să fie ascultat dl. Dumitru Nacu și alte persoane indicate de dânsul, dacă este adevărat că dl. Dr. Cornel Pop și alți membri ai Comitetului fostului Partid Național Țărănesc au răspândit în județ memoriul d-lui Iuliu Maniu către ÎPS Miron, președintele Consiliului de Miniștri, la aceste se referă declarația mea din Adunarea generală de azi și mă angajez să pot descoperi și eu câteva exemplare în comunele județului pe care le voi preda organelor Jandarmeriei și Poliției.

Aceasta îmi este declarația în care stăru și semnez.

Năsăud, la 4 iulie 1938”¹.

Referatul înaintat Tribunalului Militar din Cluj se încheie cu concluziile pe care le-a întocmit organul de cercetare, în care Laurențiu Oanea se făcea vinovat de:

- ultragierea prefectului județului, pentru afirmații la adresa prefectului că sprijinea membrii fostului partid „Totul pentru Țară” și Partidul Național Țărănesc care stăteau alături;
- acuze aduse prefectului privind presiunile abuzive ce a exercitat, nu a lăsat să se exprime liber voturile în adunarea generală a „Regnei” acuze ce se încadrau în ultraj contra funcționarului public și a autorității publice;
- propagandă politică;

Aceste concluzii se refereau și la ceea ce au declarat Alexandru Gagea (cumnatul lui Laurențiu Oanea), învățătorul Constantin Partene, Țimuca Moise și Aurel Angheluș. Declarațiile acestora conțineau multe contraziceri, cuvinte ofensatoare².

După îndeplinirea tuturor acestor demersuri, dosarul întocmit împotriva „învinuitului” Laurențiu Oanea a fost luat în evidența Tribunalului Militar Cluj care l-a trimis spre aprobare comandantului Corpului 4 Armată din Cluj, care o ordonat trimiterea în judecată la data de 31 august 1938³.

La data de 17 aprilie 1939 s-a hotărât ca termenul ultim de judecată să fie la data de 25 mai 1939⁴.

Ca martori ai acuzării au fost desemnați dr. Cornel Pop, dr. Traian Chitu și primarul Năsăudului Nășcuțiu Gheorghe.

Martori ai apărării au fost: dr. Titus Mălai – Canonic Episcopia Română Unită din Cluj, Hodor Alexandru – secretar al Ținutului Someș, Nacu Dumitru – avocat în Năsăud, Preot Grigore Pop din Telciu, prof. Emil Ștefănuțiu – Năsăud, Ștefan Lupu – avocat Năsăud și Ioan Sângeorzan – fost primar în Ilva Mică⁵. Trebuie menționat că avocatul lui Laurențiu Oanea în acest proces a fost avocatul Fabius Ștefan.

¹ *Ibidem*, f. 17.

² *Ibidem*, f. 4(f.-v.).

³ *Ibidem*, f. 48.

⁴ *Ibidem*, f. 49 (f.).

⁵ *Ibidem*, f. 49 (v.).

Alexandru DĂRĂBAN

În această perioadă, procurorul militar desemnat în acest caz, a trecut la audierea tuturor martorilor, chiar cerând prelungirea termenului de judecată pentru îndeplinirea tuturor formalităților ceea ce nu i s-a aprobat¹.

La data de 25 mai 1939 completul de judecată al Tribunalului Militar din Cluj, având ca președinte pe colonel magistrat Negulescu Dumitru, judecători pe lt-colonel Scondăcescu Nicolae, maior magistrat Meșianu Eugen, căpitan magistrat Marinescu Florian și căpitan Drecin Savu, procuror militar căpitan magistrat stagiar Dumitriu Paul și grefier pe Buzoi Vasile au dat sentința:

„Declară neinculpabil pe inculpatul Laurențiu Oanea din Năsăud pentru delictele de ultraj, calomnie și propagandă politică interzisă și, în consecință, îl achită de orice penalitate pentru aceste delictes”.

Hotărârea s-a citit de grefierul Tribunalului Militar celui în cauză, în prezența Procurorului Militar².

Trebuie amintit faptul că acest proces (mai bine-zis a fost o mascaradă) a fost intentat lui Laurențiu Oanea în anii când se instaurase regimul carlist. În timpul acestui regim a avut loc un proces de „pulverizare a forțelor politice, a creat o stare de incoerență care a destrămat solidaritatea sufletească a nației, a întunecat perspectiva politică a viitorului. S-a ajuns la un moment dat, în dezordinea generală, dictatura personală a fostului suveran a apărut multora ca salvatoare. La lichidarea sistemului parlamentar au participat și reprezentanți ai marelui capital din țară în frunte cu camarila din jurul regelui”³. Regimul instaurat a încercat să-și impună oamenii lor în toate conducerea unităților economice și a altor domenii, fapt ce s-a făcut și la adunarea generală a „Regnei” din anul 1938. La experiența lui de om politic, de parlamentar de 20 de ani, Laurențiu Oanea a avut curajul să ia atitudine asupra acestor intenții. Aceste luări de poziții nu au convenit celor aflați în slujba regimului instaurat, determinându-i pe aceștia din urmă să-i „înscezeze” acest proces care, după cum s-a văzut, i-a adus câștig de cauză lui Laurențiu Oanea, de remarcat faptul că justiția și-a făcut datoria.

Trebuie specificat că acest dosar a fost conexat de către securitate cu cele după instaurarea comunismului (în număr de 4 dosare) în ideea că și „capitaliștii” întocmeau procese persoanelor care nu le conveneau, fiind și acesta un motiv în plus pentru alte acuze care i s-au adus, fiind pus sub urmărire permanentă până în anul 1970, când a trecut la cele veșnice.

¹ *Ibidem*, f. 53.

² *Ibidem*, f. 61-62 (f.-v.) și f. 63.

³ Radu Florian Bruja, *Originea și înființarea Frontului Renașterii Naționale*, în „Codrul Cosminului”, Suceava, 2004, nr. 10, p. 231-240

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI

IOAN MOLDOVAN

TEZAU UMAN VIU AL ROMÂNIEI 2021

Pentru foarte mulți iubitori de folclor din această parte de țară, Ionică Moldovan din Sângeorz-Băi, rămâne cel mai mare ceteraș din ținutul năsăudean. Mulți ceterași au existat în Sângeorz și înaintea lui Ionică Moldovan (Ioan a Georgesii, Ioan Poleac) și mai există și astăzi, dar măiestria lui Ionică (Lupu, cum îi mai zice lumea de la noi) n-a atins-o încă nimeni.

În mâinile acestui ceteraș, fiu de urmaș de grănicer năsăudean, cetera părea vie, însuflețită. Ionică Moldovan cred că a găsit taina „însuflețirii” ceterii. Când începea a-i atinge Ionică corzile ceterii cu arcușul, aceasta nu doar cânta, ea povestea, plângea, râdea, imita păsările cerului și animalele pădurilor și, încă, să răscolească sufletele oamenilor de pe toate văile acestui ținut hărăzit cu atâtea daruri. Sufletul ascuns al ceterii, cu care Ionică povestea în taină, răscolea sufletele tuturor care îl ascultau, sunetele sale fiind parcă o prelungire firească a ființei paradisiace a omului.

Ionică Moldovan a fost și va rămâne un ceteraș, un artist emblematic al Țării Năsăudului, de ce nu și al întregii țări, ținut în care muzica tradițională are o vechime îndelungată, cultivată mai ales de țărani dăruțiți cu pasiunea cea mai curată pentru muzica autentică. În urma lui va rămâne geniul său interpretativ, aproape unic în întreg peisajul folcloric năsăudean.

Ionică Moldovan strunea vioara și arcușul într-un fel aparte, deschidea suflute și nu trebuia neapărat să fii iubitor de folclor pentru a trăi muzica acestui ceteraș-artist sângeorzan de excepție care, în ciuda talentului său unanim recunoscut, a fost un om modest.

Azi, unii dintre acești autentici ceterași-artiști populari s-au dus de pe lume, le-a dus taina și harul Ionică Moldovan, iar după ei urmează o pleiada de tineri talentați de certă valoare care, la rândul lor, cântă mai departe acea muzică curată și rafinată, care este muzica tradițională.

Oare va veni și vremea când vom putea asculta toate horele doinele, baladele, cântecele din înregistrările cu asemenea ceterași artiști? Sper, că nu prea curând să se întâmple asta, conștient fiind că a lăsat muzica tradițională pe mâine bune.

Odată și odată, mă gândeam acum câțiva ani, că va trebui să spunem: Ionică Moldovan era un ceteraș vestit. Strunea cetera că nimeni altul, era fără pereche, de care ne vom aminti cu drag. Să facem ca odată cu el să nu dispară acea lume, lumea satului **ROMÂNESC** de odinioară. Să nu se ducă datinile, să nu se piardă cântecele numai de ei știute.

Totuși, Bunul Dumnezeu a rânduit și l-a chemat la El ca să horească, să doinească acolo în Cer, în hora cerească a îngerilor.

Și îmi e atât de greu să spun:

- A fot odată Ionică Moldovan!

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229